

Grote RATELAAR

JULI - SEPTEMBER 2023

IVN HEUVELRUG EN KROMME RIJN
KNNV ZEIST HEUVELRUG EN KROMME RIJN

ivn natuur
educatie

Activiteiten juli - september

JULI

Zaterdag	01	IVN+KNNV	Insectenwerkgroep	Blauwe Kamer
Zaterdag	01	IVN	Werkgroep cursussen	Excursie basiscursus Beverweert
Woensdag*	05	IVN+KNNV	Plantenwerkgroep	Inventarisatie kilometerhokken
Vrijdag**	07	KNNV	Natuurwerkgroep	Werkmiddag
Zaterdag	08	IVN	Wandelwerkgroep	Kano-/wandeltocht
Zaterdag	08	IVN+KNNV	Plantenwerkgroep	Dagexcursie Brakelse Benedenwaard
Zondag	09	IVN+KNNV	Fotografiewerkgroep	Fotografie-excursie
Vrijdag	14	KNNV	Vogelwerkgroep	Nachtzwaluwen Leersumse Veld (aanmelden uiterlijk 10-07)
Dinsdag	18	IVN+KNNV	Fotografiewerkgroep	Avondbijeenkomst

AUGUSTUS

Zaterdag	05	IVN+KNNV	Insectenwerkgroep	Soesterberg
Donderdag	10	IVN	Wandelwerkgroep	Voorwandelen bosbeleving
Zaterdag	12	IVN+KNNV	Plantenwerkgroep	Dagexcursie Stichtse Brug
Woensdag	16	KNNV	Vogelwerkgroep	Markerwadden
Donderdag	17	IVN	Wandelwerkgroep	Publieksexcursie bosbeleving
Zaterdag	19	IVN	Wandelwerkgroep	Fietstocht Geologie Kromme Rijn
Donderdag	24	IVN	Cursussen	Vleermuispresentatie/-excursie
Dinsdag	29	IVN+KNNV	Paddenstoelenwerkgroep	Studieavond

SEPTEMBER

Dinsdag	05	IVN+KNNV	Paddenstoelenwerkgroep	Studieavond
Vrijdag	08	IVN+KNNV	Insectenwerkgroep	Leersumse Veld, avondexcursie
Zondag	10	IVN+KNNV	Fotografiewerkgroep	Fotografie-excursie
Woensdag	13	KNNV	Midweekgroep	Leersumse Veld
Zaterdag***	16	KNNV	Vogelwerkgroep	Trekvogels tellen
Zaterdag	16	IVN	Bestuur	Natuurwandeling leden IVN/KNNV
Dinsdag	19	IVN+KNNV	Paddenstoelenwerkgroep	Studieavond
Dinsdag	19	IVN+KNNV	Fotografiewerkgroep	Avondbijeenkomst
Weekend	22-24	KNNV	Vogelwerkgroep	weekend Noordwaard (aanmelden uiterlijk 3 september)
Woensdag	27	KNNV	Midweekgroep	De Boom (Leusden)
Zaterdag	30	IVN	Cursussen	Bomencursus excursie 3

* De plantenwerkgroep inventariseert elke woensdagavond in kilometerhokken of andere bestemmingen (let op aanvangstijd i.v.m. kortere daglengte)

** De natuurwerkgroep heeft elke vrijdag een werkmiddag

*** Vanaf 16 september elke zaterdag tot en met 11 november trekvogels tellen

Grote RATELAAR

Bomen in Molenbosch

Foto: Dick de Rooij

Van de redactie

Dit zomernummer van de Grote Ratelaar is erg geschikt om mee te nemen op vakantie of om in de luie stoel in de tuin of op het balkon te lezen. Het is nog juni – de maand van het spannende boek – als deze editie in de brievenbus ploft. Het eerste artikel leest dan ook als een thriller: Wie spit het Leersumse Veld om?

Daarnaast bevat dit nummer meerdere leerzame en raadselachtige artikelen over bomen.

Als bomen worden gekapt om woningbouw te realiseren met de belofte nieuwe jonge bomen terug te planten, kun je dan het aantal bepalen door het verlies aan waarde van het kroonoppervlak van de gekapte bomen? En wat is dan het verschil tussen ecologische en boekhoudkundige compensatie?

Welke boom is o.a. te herkennen aan zijn luchtwortels, spitse twijgtoppen en afwisselend geplaatste twijgjes? En welke daar op lijkende boom was al 4 miljoen jaar geleden in China bekend?

Welke boomsoort komt voor in een gedicht van Marsman, is als bos niet zo populair, maar werd wel aangeplant om een bruiloft mee te betalen?

Enkele werkgroepen hebben een zomerstop, maar andere zijn juist het meest actief in de komende periode. De activiteitenkalender is nog aardig gevuld. Ook zijn er weer mooie verslagen en prachtige foto's gemaakt door leden van verschillende werkgroepen.

De redactie wenst iedereen een mooie zomer!

Inhoud (selectie)

- 4 Wie spit Leersumse Veld om?
- 8 Van dik hout (deel 3)
- 11 Vogelexcursie Bartiméus (verslag)
- 15 De lynx
- 16 Moerascipres en watercipres, hoe herken je ze?
- 20 Excursies: kano/wandeltocht en boswandeling
- 21 Excursies: fietsen en op zoek naar vleermuizen
- 22 Zoektocht naar de Bosbeskielwants
- 25 Samenwerking Bartiméus Doorn
- 27 Bomen ABC
- 28 Insecten op Oostbroek

Colofon

Dit is een uitgave van IVN afdeling Heuvelrug en Kromme Rijn en KNNV afdeling Zeist, Heuvelrug en Kromme Rijn.
<https://www.ivn.nl/afdeling/heuvelrug-en-kromme-rijn/heuvelrug.knnv.nl>

Redactie: Jan Katsman, Irene van Oosterhout, Marijke Warmerdam

Kopij voor het volgende nummer vóór 15 augustus naar:
marijke.warmerdam@hetnet.nl (KNNV) of pr@ivnhkr.nl (IVN)
De redactie behoudt zich het recht voor ingezonden artikelen in te korten of te wijzigen

Drukker: Editoo B.V. te Arnhem
FSC Keurmerk, 130 grams gloss

Foto's omslag:
Wekeromse zand - Jan Katsman

Wie spit Leersumse Veld om?

TEKST: MARIT EN ERIK GRUYS

Soms krijgt men een vraag naar een verschijnsel in de natuur. Zo had iemand tijdens een wandeling medio februari 2023 in het Leersumse Veld en het aangrenzende deel van Breeveen (begrazingsgebieden) waargenomen dat daar plaatselijk zeer veel kleine 'molshoopjes' aanwezig waren en er ook gaten te zien waren. Daarbij werd de vraag gesteld wat of wie bezig was het veld om te spitten en of misschien de graafbijen al wakker waren. Nu was er toevallig op waarneming.nl al een eerste grijze zandbij gemeld, maar in het Zuilensteinse Bos waren ze nog niet gezien en de gaatjes waren te groot voor de bijen.

De tweede week van de maand februari was relatief warm geweest na een koude periode in januari.

Nu heb je als KNNV-er, natuur-genieter, natuurlijk niet overal direct een antwoord op. Daarom werd allereerst gevraagd om de waarnemingen te laten zien. Op 14 februari aan het einde van de middag werd daarom een kleine excursie gemaakt. Inderdaad, er waren langs diverse paden honderden gaatjes van gemeten 1,7 – 1,8 mm en duidelijke tekenen van graven door de aanwezige zandhoopjes. En op een pad werd een platgetrapte mestkever aangetroffen. Het leek in het halfdonker aanvankelijk te gaan om een massa fecaliën. Bij omdraaien ervan had het pootjes en op een gemaakte foto was te zien dat er aan de kopzijde hoorntjes uitstaken zoals bekend bij de driehoornige mestkever.

Platgetrapte mannelijke driehoornige mestkever

Foto: Marit Gruys

Mestkevers

Mestkevers worden in de bossen van de Utrechtse Heuvelrug op wandelpaden veelvuldig gezien, maar dan vooral later in de tijd. Het gaat meestal om gewone mestkevers, bosmestkevers of voorjaarsmestkevers. Ze zitten vaak met tientallen op mest van paarden met diarree. Maar ook een enkele driehoornige mestkever kan heel toevallig een enkele keer worden gespot.

Op bepaalde (de auteurs bekende) locaties nabij Leersum kan men dikwijls uitwerpselen vinden met daarin veel blauw-zwart-glimmende keverresten. Mestkevers zijn voor sommige dieren (vossen, dassen, marters en enige vogelsoorten) een aantrekkelijk hapje.

De mestkevers, waarvan volgens Wikipedia 5000 soorten bekend zijn, worden verdeeld in drie groepen naar hun gedrag: mestbewoners, tunnelgravers en mestrollers. De

mestbewoners leven op en in mest, waarin ook hun larven rondkruipen. De tunnelgravers maken holen waarin ze mest naar binnen brengen waarmee hun larven zich kunnen voeden. En de mestrollers, die in onze streken niet voorkomen, maar wel in Afrika, rollen mestballen achterwaarts voort, die ze in een kuiltje gerold van een ei voorzien en begraven.

Van de tunnelgravers is in west Europa vooral de driehoornige mestkever een in de literatuur bekende soort, die plaatselijk in ons land in grote aantallen kan voorkomen.

Terreinwaarnemingen

Om foto's te maken werd enige dagen later teruggegaan naar de locatie, waarbij werd vastgesteld dat de graaf-activiteiten op veel plaatsen zichtbaar waren, zowel aan de zijkant van wandelpaden als op vlakten met schaarse begroeiing. En daarbij ging het op het toen bezochte stukje terrein aan de achterzijde van het Leersumse Veld – Breeveen om vele honderden graafplaatsen per wandelpad. Maar de vraag bleef: wat was de graver? Voor een mol waren de afmetingen te klein, hoewel het totale fenomeen op de bodem mogelijk evenveel effect zou kunnen hebben als de bekende graafactiviteiten van mollen.

Wat opviel was dat dikwijls in de nabijheid van de graafactiviteiten keutels lagen. Wat zou kunnen gaan om uitwerpselen van hazen en konijnen, maar ook van reeën en schapen.

Wat was hier aan het graven?

Om een antwoord te vinden op de gestelde vraag werd een internet-zoekactie ondernomen, waarbij de tijd van het jaar (begin februari), afmetingen van de gaten, de massaliteit van de graafactiviteiten en de gevonden dode kever uitgangspunten voor trefwoorden gaven.

De gevonden driehoornige mestkever (*Typhaeus typhoeus*, in het Engels ook wel minotaur genoemd) was een belangrijke treffer. Het insect graaft diepe tunnels van

Graafhoopje in nabijheid van keutels

Foto: Erik Gruys

een meter of meer de diepte in. Als ingraafplaats wordt meestal een plek gezocht waar zich veel keutels bevinden. In zijgangetjes worden dan de keutels van konijnen, schapen, geiten en herten verzameld als voer voor de nakomelingen. Zowel het vrouwtje als het mannetje bouwen aan het nest en brengen keutels binnen. De driehoornige mestkever is bovendien een winter-actieve kever. Bekend is dat de gevonden graafactiviteiten in het zeer vroege voorjaar op conto van dit dier kunnen komen. Brussaard (1) meldt in een lijvig artikel dat dit insect vanaf de tweede helft van september (vooral ondergronds) de gehele winter actief is zolang de temperatuur boven nul is en er geen sneeuw ligt. Gedurende oktober en november vertonen de dieren (engerling-achtige larven) intense eet-activiteit om te groeien. Van februari tot april is het vooral hun voortplantingsperiode. Overigens kunnen de larven er twee of meer jaren over doen om volwassen te worden en is een koudeperiode in de winter een trigger voor verpoping en ontwikkeling tot volwassenheid. Een langere groeitijd voor het verpoppen (milde winter) zou kunnen leiden tot een groter formaat van het insect en grotere horens bij de mannelijke dieren.

De kleine molshoopjes kunnen een gevolg zijn van het zich uitgraven van de kevers wanneer deze uit hun poppenwieg komen en op zoek gaan naar een partner. Maar deze hoopjes kunnen ook ontstaan, wanneer de kevers na het paren een tunnel graven voor het deponeren van mestballen en het leggen van eieren (ingraven). Zoals boven gemeld doen de partners dat meestal samen, hoewel de vrouwtjes bij verlies van hun partner dat ook alleen bleken te kunnen doen (zie Brussaard).

De koudeperiode in januari gevolgd door een warm begin van februari in ons geval heeft mogelijk het verpoppen en tot wasdom komen van de kevers op een massale wijze bevorderd, wat het grote aantal van de hoopjes en gaatjes zou kunnen verklaren.

Dan komt de vraag waarom we de driehoornige kevers zo weinig frequent in het veld zien. De verklaring ligt niet alleen in het feit dat ze in de winter- en vroege voorjaarsperiodes actief zijn, maar ook omdat het nachtdieren zijn, die zich normaliter overdag niet vertonen, maar ondergronds verblijven.

In een internetartikel van Goedele Verbeylen bevindt zich een aardig filmpje dat 's nachts is opgenomen, waarbij je de dan actieve dieren goed kan waarnemen (2).

Driehoornige of andere?

Het is niet geheel uit te sluiten dat ook andere mestkeversorten debet zouden kunnen zijn geweest aan de waargenomen graafactiviteiten, terwijl bij kleine gaatjes ook aan muizenholletjes kan worden gedacht. De gewone mestkever (*Geotrupes stercorarius*) is een tunnelgraver tot circa 60 cm. Hierin worden door de kever van koeienvlaaien, paardenmest of rottend plantaardig materiaal gemaakte ballen verzameld. Het dier is ook 's nachts actief. Van april tot oktober kun je dit insect overdag tegenkomen. Begin februari is daarom een beetje te vroeg. Het dier is tamelijk groot (16-25 mm) en heeft zeven ribbels op zijn dekschilden en het centrale deel van het abdomen (de buik) is bezet met haartjes.

De voorjaarsmestkever (*Trypocopris [Geotrupes] vernalis*), soms ook bosmestkever genoemd omdat hij daar kan worden aangetroffen en die vooral mest van koeien en paarden verzamelt, maakt geen diepe tunnels. Van mei tot oktober zou je de volwassen exemplaren (12-20 mm) kunnen waarnemen.

De bosmestkever (*Geotrupes [Anoplotrupes] stercorosus*; 12-19 mm), die veel kenmerken gemeen heeft met de gewone mestkever, maar minder ribbels op zijn dekschilden heeft, wordt meer in bossen dan open terrein aangetroffen.

Overigens is mestkevers determineren niet gemakkelijk, is de Nederlandse naamgeving dikwijls ronduit verwarrend en zijn gegevens op internet soms onjuist. Een redelijk determinatieschema van het Engelse

Karakteristiek graafhoopje, deels verregend

Foto: Erik Gruys

Museum of Natural History is van internet te laden (3). Alle bovengenoemde soorten mestkevers zouden alleen mest van planteneters verzamelen. Mest van carnivore dieren zou worden vermeden. De mestkevers worden daarmee ook als planteneters (herbivore dieren) beschouwd.

Bronnen:

1. L. Brussaard, Tijdschrift Entomologie 1983;126:203-231
2. <https://www.natuurpunt.be/files/drietandenindewinter-goedeleverbeylenpdf-o/download?token=hXWLJXo3>
3. https://quelestcetanimal-lagalerie.com/wp-content/uploads/2017/04/geotrupidae_lr_web.pdf

Driehoorn mestkever man, Leersumse Veld 1-10-2022 Foto: Nico Bolle

Kort verslag ALV KNNV

TEKST: MARIJKE VAN NOORT

De Algemene Leden Vergadering van de KNNV-afdeling Zeist, Heuvelrug en Kromme Rijn is gehouden op 20 april 2023 in het Walkartcentrum in Zeist.

Naast het bestuur zijn 28 leden aanwezig, 10 leden hebben zich schriftelijk afgemeld.

Voor de vergadering wordt een poster geprojecteerd over de 'Dag van de biodiversiteit' die de afdeling organiseert op 27 mei 2023 bij de Vliegbasis Soesterberg.

De voorzitter behandelt achtereenvolgens de verslagen van het afgelopen jaar, de financiële stukken en de begroting. Het voorstel van de kascommissie om het bestuur decharge te verlenen over 2022 wordt bij acclamatie aangenomen. De heren van Hans Schaik en Matthijs van Hoorn zullen in 2024 als kascommissie de financiële verslaglegging over 2023 controleren. Rond het beleidsplan wordt gezocht naar opvolging van

Miranda Engelshoven, die de inventarisaties bij de Willem Arntzhoeve heeft gecoördineerd. Wegens persoonlijke omstandigheden legt zij die taak neer. Zij ontvangt veel waardering van de vereniging, haar opdrachtgever en de bezoekers van het werkgebied.

Trudy Groot brengt de doelstelling en werkwijze van de Groene Kerk onder de aandacht: duurzaamheid en biodiversiteit. Samenwerking met de KNNV is mogelijk als er belangstelling van onze leden is.

Het voorstel om de contributie voor 2023 met 50 eurocent te verhogen wordt na enige discussie aangenomen. 70% van de ledenbijdrage wordt afgedragen aan het landelijk bureau. Deze bijdrage zal, gerelateerd aan de inflatie, de komende jaren verhoogd worden. Ondanks de geringe verhoging van contributie zal ingeteerd worden op het vermogen van de afdeling, zoals bedoeld. Cursussen, met name de vogelcursus, droegen in het verleden bij aan het vermogen. Een buffer is noodzakelijk voor zaalhuur, gestegen materiaalkosten en mogelijk juridische kosten. Een vrijwilligersverzekering is noodzakelijk voor leden en niet-leden die lid zijn van de natuurwerkgroep.

Lieke Versantvoort is statutair aftredend en wordt onder applaus benoemd voor een tweede termijn. Het tussentijds aftreden van Miranda Engelshoven wordt bevestigd. Suzanne van der Marel stelt zich voor als kandidaat-bestuurslid. Zij werkt in de acute gezondheidszorg, woont in Zeist, heeft via de vogelcursus kennis gemaakt met de KNNV, is nu docent bij de cursus en verkiesbaar voor de ledenraad van Vogelbescherming Nederland.

Marijke van Noort, de secretaris, zal namens de afdeling de Vertegenwoordigende Vergadering van 22 april bijwonen. De voorgestelde naamswijziging tot Natuurvereniging KNNV wordt ondersteund en zal verwerkt worden in de statuten op lokaal niveau. De (landelijke) statutenwijziging kan op steun rekenen. De activiteiten van het landelijk bureau worden deels gewaardeerd, deels bekritiseerd, met name de IT-ondersteuning. Wanne Roetemeier noemt enkele projecten die op landelijk niveau zullen worden aangepakt.

Een student van de WUR (Wageningen University & Research) onderzoekt de invloed van de KNNV op de maatschappij en de publieksbekendheid.

Aan het eind van de vergadering vraagt en krijgt Frans van Bussel applaus voor de inzet van het bestuur en worden Simone Laanbroek en Emile Sanders met een presentje bedankt voor hun bijdragen aan diverse werkgroepen en cursussen.

Na de pauze is er een presentatie door Jan Katsman over Gambia en Senegal.

Er trekken vele prachtige foto's voorbij van libellen, vlinders en enkele vogels. We worden gewezen op Europese verwantschap, indien aanwezig, en onderscheidende kenmerken als bepaalde cellen in de vleugels van libellen. Jan Katsman ontvangt een flesje als dank voor zijn kleurrijke verhalen en illustraties.

Foto: Else Nuyten

IVN-kraam: maak de bij blij

TEKST: LAURA SMULDERS

Na een afwezigheid van twee jaar (iets met een pandemie, wie herinnert zich het nog?) stond IVN op zondag 16 april weer op de Voorjaarsmarkt in het Nationaal Bomenmuseum Gimborn in Doorn. De dag begon fris, en bleef vrij fris, maar het was in ieder geval lekker droog. Dat was voor dit voorjaar al heel wat!

De markt viel samen de Nationale Bijentelling, een project van IVN samen met Naturalis en LandschappenNL. Daarom konden kinderen op de kraam een bijentuintje knutselen: het versieren van gekleurd papier met bloemen en blaadjes, met bijtjes van elzenpropjes en gele wol. Ook konden ze zaadbommetjes maken van klei, potgrond en een biologisch bloemenmengsel. Kinderen kunnen ze thuis laten drogen en dan in de tuin, stukje berm of een boomspiegel gooien (niet bij natuur-gebieden!) om de (wilde) bijen een handje te helpen.

Via IVN Landelijk hadden we een leuk pakket ontvangen met informatie over bijen en de bijentelling en flyers en zoekkaarten om uit te delen. Terwijl de kinderen aan het knutselen waren, hebben de vrijwilligers de ouders (en andere geïnteresseerden) warm gemaakt voor de activiteiten van onze afdeling. Het is altijd weer leuk om te zien dat er belangstelling is voor de natuur in de eigen omgeving, ook bij mensen die nog nooit van IVN gehoord hebben. Nu hopen dat we de bezoekers terug gaan zien bij de activiteiten!

Van het IVN-bestuur

TEKST: HARRY KERVER

Gelukkig is het nu (half mei) echt lente. Altijd weer heerlijk als het na een herfst van zes maanden weer voorjaar is en dieren en planten weer tot leven komen.

Na een half jaar zoeken zijn we heel blij om een nieuwe penningmeester te hebben. Miranda de Ruijter zal de komende jaren de financiën gaan beheren. Nogmaals veel dank aan Henny van Hamersveld die dat de afgelopen jaren prima heeft gedaan. We hebben nu weer een compleet bestuur. Dat is heel fijn.

Op de dag voor koningsdag heeft Berna Aartsen uit handen van de burgemeester een koninklijke onderscheiding mogen ontvangen. Berna heeft dat natuurlijk zeer verdiend. In de eerste plaats door haar tientallen jaren inzet voor De Zonnebloem Zeist, maar ook door haar inzet gedurende bijna 20 jaar binnen onze IVN-afdeling. Ze was zeer verrast met deze onderscheiding.

Inmiddels zijn we enige maanden bezig met de voorbereiding van een nieuwe natuurgidsenopleiding (NGO), die in januari 2024 van start zal gaan in het Walkartcentrum in Zeist. De opleiding duurt anderhalf jaar. De cursusavonden zijn 1x per twee weken op de donderdagavond. Ongeveer 1x per maand is er een excursie op de zaterdagochtend. Er is een docententeam samengesteld met ervaren docenten en docenten uit de laatste NGO. Zelf zal ik niet meer behoren tot het docententeam, maar ik zal wel de coördinatie verzorgen. Belangstellenden kunnen zich bij mij melden via kerverh@gmail.com. Over een aantal weken ontvang je dan meer informatie met onder andere het lesprogramma.

We hebben de afgelopen jaren opvallend veel nieuwe leden mogen verwelkomen. Voor deze nieuwe leden gaan we in het najaar een speciale activiteit organiseren. Na de zomer ontvangen de nieuwe leden van de afgelopen twee jaar hiervoor een persoonlijke uitnodiging. Er zijn de komende maanden weer allerlei activiteiten, die worden georganiseerd door de verschillende werkgroepen. Men kan deelnemen aan de activiteiten van de gezamenlijke werkgroepen van IVN en KNNV. Neem dan even contact op met de betreffende coördinator.

Er valt in ieder geval veel te zien en te horen de komende maanden. Fijne zomer!

Van dik hout deel 3

TEKST EN FOTO'S: HAN VAN DER KOLK

Bos is een (zeer belangrijk) ecosysteem en ook in Nederland is zomergroen loofbos van nature het climaxstadium in de successie van vegetatie. Het bosareaal in ons land bedraagt ongeveer 10% van de oppervlakte land en daarmee heeft ons land zowel in absolute als relatieve zin zeer weinig bos in vergelijking tot andere Europese landen. De gemeente Zeist heeft juist (gelukkig) een relatief grote oppervlakte bos. Zoals genoegzaam bekend bepaalt naast esthetische en emotionele aspecten ook het kroonoppervlak van bomen de waarde. Oude, grote bomen hebben meer blad, filteren dus meer lucht en leggen meer CO₂ vast dan jonge exemplaren.

Het blijft opmerkelijk dat de gemeente Zeist zelfs heden ten dage gezonde bomen met een fors kroonoppervlak kapt wegens esthetische aspecten, zoals geïllustreerd wordt door de fameuze Witte abeel (met een stamdiameter van maar liefst 50 centimeter) in het Nijenheimbosje. Van deze boom gaf de gemeente Zeist aan dat deze “is scheefgegroeid”. Andere redenen om deze boom niet te handhaven zijn beschreven als: “de

1a. Gezonde Witte abeel van een 'niet-evenwichtige' vorm op 29-09-2020

1b. Een 'duurzamere' situatie zonder die Witte abeel op 23-07-2022

gevoeligheid voor takbreuk; de niet-evenwichtige vorm en het feit dat deze veel licht in het plangebied wegneemt. Het rooien ervan levert een duurzamere situatie op, waarmee een ongestoorde ontwikkeling van het gehele gebied mogelijk wordt gemaakt” (Figuur 1a en 1b). Het lotgeval van de scheefgegroeide Witte abeel nodigt uit tot het bezien in een breder kader van de duurzaamheidsgedachte ten aanzien van bos in de gemeente Zeist.

Een uitgelezen kans daarvoor is natuurlijk het resultaat van de realisatie van ‘Wonen in het bos’ in de wijk Kerckebosch (Figuur 2). In dit kader verscheen onlangs de belangwekkende notitie ‘Lessen uit de bomenbalans Kerckebosch oost’ van de Stichting Beter Zeist. Het is zeer prijzenswaardig dat deze stichting deze deugdelijke notitie het licht heeft doen zien, want na de realisatie van een woonwijk (289 nieuwe woningen en 632 woningen vervangen door nieuwbouw op een oppervlakte van 48 hectare) in een bos is een evaluatie van de effecten van een dergelijk project op dat bos zeer voor de hand liggend. Reeds op 30 maart 2011 schreef de heer P. van Driel de notitie ‘Analyse bosverlies bij nieuwbouw Kerckebosch’ en hij becijferde zeer nauwkeurig middels rasteranalyse het verlies van bos door nieuwbouw in de wijk Kerckebosch. Het becijferde verlies aan bos was aldus 29 hectare overeenkomend met een reductie van 67%.

In de notitie ‘Lessen uit de bomenbalans Kerckebosch oost’ wordt een ecologische insteek gekozen met de zeer terechte opmerking dat als uitgangspunt voor ecologische compensatie het kroonoppervlak van gekapte bomen richtinggevend moet zijn voor het aantal te planten jonge

bomen. Opmerkelijk genoeg was de reactie van de gemeente Zeist daarop (wederom) niet van ecologische, maar met name van boekhoudkundige aard (Bomenbalans Kerckebosch). De gemeente Zeist gaf op 17 mei 2022 aan dat er in totaal 3.922 vergunningplichtige bomen gekapt zijn en 4.551 herplant, waardoor er per saldo 629 nieuwe bomen in Kerckebosch zijn bijgekomen c.q. gecompenseerd.

Heden ten dage blijkt er in de nieuwe woonwijk zelfs kaalkap te worden gebezigd (Figuur 3) van oorspronkelijk bos en worden er momenteel nog steeds bomen gekapt. Het is daarom bepaald niet denkbeeldig dat het door de heer van Driel genoemde percentage van 67% bosreductie slechts een minimum is en dat dit percentage nu zelfs meer dan 67% is.

Om te bepalen in hoeverre de boekhoudkundige insteek hout snijdt ten aanzien van de mate van bosreductie in de nieuwbouwwijk Kerckebosch biedt 'Google Earth' uitkomst. Oorspronkelijk was er sprake van nagenoeg aaneengesloten boomkronen in het gebied van de geplande nieuwbouwwijk Kerckebosch, hetgeen een belangrijk karakteristiek is van bos. Wanneer de nieuwbouwwijk Kerckebosch momenteel met 'Google Earth' wordt bekeken ontbreken aaneengesloten boomkronen vrijwel geheel in tegenstelling tot de directe omgeving (ondanks de netto aanplant van 629 nieuwe boompjes).

Recent opgeleverde nieuwbouw in de wijk Kerckebosch met zelfs kaalkap (situatie op 8 februari 2023)

"Wonen in het bos" in de wijk Kerckebosch met stormschade aan een grove den door het ontbreken van aaneengesloten boomkronen.

Dit is geheel passend bij de conclusie van de Stichting Beter Zeist dat er bij de herontwikkeling van het Kerckebosch wel degelijk een grote oppervlakte aan bos verloren is gegaan, deels ook bos op een 'oude bosgroeiplaats'. Oftewel de herontwikkeling van het Kerckebosch heeft het bos gedegradeerd tot een verzameling bomen. Met andere woorden: in de herontwikkeling is het Kerckebosch duurzaam verdwenen (evenals trouwens de Kerk).

Gelukkig zien veel burgers met lede ogen aan hoe in hun directe omgeving bomen soms massaal worden gekapt. Op de lijst met protesten tegen bomenkap in de Volkskrant van 10 december 2022 neemt Zeist zelfs de vierde plaats in. Zeker in de huidige tijd verdienen bossen in het algemeen en bomen in het bijzonder duurzaam behoud, anders mist Zeist de bal.

Geraadpleegde literatuur:

- Driel, P van/Stichting ontwikkeling Kerckebosch-Zeist. Analyse bosverlies bij nieuwbouw Kerckebosch. Notitie van 30 maart 2011.
- Geelen, J-P. Burgers voor bomen. De Volkskrant 10 december 2022: katern Boeken & Wetenschap pagina 4-6.
- Kolk, Han van der. Van dik hout. De Grote Ratelaar 2020(4):13-15.
- Kolk, Han van der. Van dik hout deel 2. De Grote Ratelaar 2021(1):20-22.
- Stichting Beter Zeist. Lessen uit de bomenbalans Kerckebosch oost. Notitie van 27 juni 2022.

Vogelexcursie Landje van Geijssel

TEKST: HANS VAN SCHAIK

21 FEBRUARI 2023

Met een klein gezelschap van drie personen vertrokken we dinsdag 21 februari van uit Driebergen naar het Landje van Geijssel. Het is altijd weer even een klus om er te komen. Kruip-door-sluip-door-weggetjes onder de A2 en A9 door. Bovendien hadden we te kampen met forse vertraging. Er was een huishoudbeurs in Amsterdam en dat gaf flinke filevorming op de A2. Maar toch, alles is gelukt en ter plekke troffen we de andere excursiegangers aan. We waren nu met een groepje van elf personen. Het weer was redelijk, in ieder geval goed genoeg om rustig de plas af te turen. Het was overduidelijk dat de grutto's weer aanwezig waren. We hebben er zeker 160 geteld. De grutto's geven altijd weer, met hun baltsvlucht, een mooie beleving om de komst van de lente te ervaren. Tijdens goed speuren door de telescoop zagen we ook een waterpieper scharrelen tussen het gras en diverse watersnippen.

Waterpieper

Foto: Jan Katsman

Voorts waren er veel smienten, kieviten, een wulp, wintertaling en een tureluurtje. Al met al een leuke ervaring, vooral de grutto's, om die weer te spotten. Na verloop van tijd zijn wij nog even afgereisd naar de Waverhoek en hebben we een rondwandeling gemaakt rond de plas. Een leuke waarneming aldaar van de zwarte zwaan. Overigens geen nieuwelingen gespot. Rond 13.00 uur waren we weer terug in Driebergen.

Vogelexcursie Leersumse Veld

TEKST: EMILE SANDERS

4 MAART 2023

Op 4 maart, kort voor de sluiting van de broedvogel-gebieden, was onze gebruikelijke jaarlijkse vogelexcursie naar het Leersumse Veld. Dit keer waren we met zijn eenentwintigen.

Het was zwaarbewolkt met af en toe wat miezer, maar gelukkig weinig wind. Door dit laatste ingrediënt waren de vogels goed zichtbaar en hoorbaar.

Zo was de boomleeuwerik duidelijk bezig aan zijn show: al fluitend omhoog en vervolgens parachuterend weer naar beneden. Wat een mooi melancholisch geluid kan dit kleine vogeltje laten horen.

De klaptekster was er gelukkig nog en liet zich goed zien.

De roodborsttapuit gaf ook acte de présence.

Voor al bij de start zagen en hoorden wij twee zwarte spechten en dit ging eigenlijk de hele morgen door. Daarnaast liet de groene specht zich eventjes zien en uiteraard ook diverse paren grote bonte spechten. De kleine bonte specht hebben wij helaas niet gezien, maar hij verraadde zijn aanwezigheid door zijn zachte roffel.

Van de roofvogels zagen wij de buizerd en de torenvalk. Om 12.00 uur waren wij weer terug bij ons startpunt en konden wij terugkijken op een hele geslaagde ochtend.

Zwarte specht

Foto: Jan Katsman

Vogelexcursie Bartiméus

TEKST EN FOTO'S: DICK DE ROOIJ

Jarenlang heeft Dick Vlot een vogelexcursie verzorgd voor de bewoners van Bartiméus Doorn. Dit zijn volwassenen die naast hun visuele handicap ook nog een andere beperking hebben. De vogelexcursie is een jaarlijks evenement waar veel deelnemers naar uit kijken. Door de corona is dit twee jaar niet doorgegaan. Dick Vlot heeft mij gevraagd het stokje over te nemen, waarop ik direct ja op zei. Ik vind het een prachtig project en wat is het mooi om deze mensen een natuurbeleving te geven.

Tijdens de twee 'theorieavonden' was het heerlijk werken met een leuke groep die enthousiast mee deed. De communicatie ging heel makkelijk en er ontstond al snel een gezellige sfeer. Belangrijk onderdeel is het 'voelen'. Via de Boswerf had ik veel materiaal meegekregen; opgezette vogels, eieren, veren en nestjes. Bijzonder was te zien met hoeveel aandacht dit beleefd werd.

We hebben veel geoefend met geluiden en een aantal bewoners wist al best veel soorten. Ze hebben een uitstekend gehoor en een opmerkelijk geheugen. Ik had gekozen voor zo'n 10 soorten die we zouden kunnen horen tijdens de excursie. Al snel bleek dit niet genoeg te zijn en werden het er bijna het dubbele. Leuk onderdeel

was te horen welke vogel hun lievelingsvogel was en waarom. De avond werd afgesloten met een quizje en dat was dulle pret.

Zaterdag 6 mei was de grote dag waar naar uitgekeken werd. Veertien bewoners verzamelden zich om 8.00 uur in de historische moestuin. En wat fijn dat er voldoende IVN-ers waren die mee wilden zodat iedere bewoner een begeleider had. Het weer was mooi en het werd een bijzondere wandeling waarbij we veel hebben gehoord! En wat knap dat ze -nu er meerdere geluiden door elkaar te horen waren- nog zoveel soorten wisten te benoemen. Na de wandeling werd de ochtend afgesloten met een heerlijk ontbijt. Het blijft een bijzonder project en wat is het mooi om deze mensen te zien genieten van zo'n wandeling. Een activiteit voor herhaling vatbaar.

Insecten- werkgroep

De laatste activiteiten van dit seizoen zijn op:

1 juli: Blauwe Kamer, rivierstrandjes en uiterwaard

5 aug.: Soesterberg, munitiedepot en blusvijvers

8 sept.: Nachtvinders Leersumse Veld

Oktober: Afsluitende avond. Datum volgt nog

Voor aanmelding en contact:

Anne Janse, anne.janse@gmail.com

Populierenspilstaart

Foto: Anne Janse

Van het KNNV- Midweekgroep bestuur

TEKSTS: NICO BOLLE

Na een enigszins nat voorjaar (positief voor het grondwaterpeil!) staan we vol verwachting te kijken wat de zomer ons brengen zal. Verzengde hitte? Wolkbreuken en overstromingen? Het zal mij benieuwen. Op dit moment wordt het midden van Italië getroffen door zware regenval en overstromingen en heerst er in Spanje grote droogte. Het weer wordt steeds extremer en minder voorspelbaar en dat heeft onder meer gevolgen voor de natuur. Ik hoop voor ons dat we deze zomer toch met volle teugen gaan genieten van het buitengebeuren. In onze vereniging worden waarnemingen via app-groepen en e-mails met elkaar gedeeld en tijdens uitstapjes van de verschillende werkgroepen wordt genoten van alles wat men aantreft.

Op initiatief van Jan Katsman is een aantal van onze leden in juni naar Hongarije gegaan om daar de natuur te bewonderen. Het zou leuk zijn als voor volgend jaar een lid van onze afdeling ook weer initiatief wilt nemen om een mooie natuurreis op te zetten voor onze leden. In de afgelopen ledenvergadering had Suzanne van der Marel zich kandidaat gesteld voor de pr-functie. Helaas moet ik mededelen dat Suzanne zich heeft teruggetrokken waardoor deze post in het bestuur vacant blijft. Verder hoopt het bestuur samen met leden ook te gaan werken aan het opzetten van inventarisaties op verzoek van andere partijen. Op het Willem Arntz-terrein zijn we verleden jaar begonnen met inventarisatie onder coördinatie van Miranda Engelshoven. Helaas moest ze daar vanwege persoonlijke omstandigheden mee stoppen. We overleggen nog hoe dit voort te zetten. Tot slot wens ik jullie een prachtige zomer toe.

Weidebeekjuffer (man)

Foto: Nico Bolle

Midweekgroep

De midweekgroep wandelt op woensdag, eens in de twee weken. De wandelingen beginnen om 9.30 uur en zijn ongeveer 5 km lang. We wandelen in een rustig tempo en nemen de tijd om een en ander te bekijken.

De wandelingen gaan het hele jaar door behalve in juli en augustus. Ook bij slecht weer wordt gewandeld tenzij dat gevaarlijk zou zijn. Omstreeks de vrijdag vóór de wandeling ontvangen de leden van de groep een bericht, nadat eerst de wandeling is verkend.

Na afloop van de wandeling wordt, met wie dat wil, gewoonlijk ergens koffie gedronken. Daarna is het dan al gauw 13.00 uur.

Vooraf aan- of afmelden is niet nodig.

Voor het derde kwartaal staan op het rooster:

13 september Leersumse Veld

27 september De Boom (Leusden)

Inlichtingen bij Arend van Oosten:

arendvanoosten@gmail.com of 030-6932617

Heidespurrie op kapvlakte in de Zoom

Foto: Marijke Warmerdam

Natuurwerkgroep

De natuurwerkgroep is elke vrijdagmiddag actief aan de slag in verschillende werkgebieden. Er worden onder meer heideveldjes en specifieke korstmossengebieden nagelopen op opschot, jeneverbessen vrijgezet, distels en zuring verwijderd op plekken waar deze planten niet gewenst zijn, Japanse duizendknoop bestreden (De Zoom / Op Hees) en ook Amerikaanse vogelkers wordt op bepaalde plaatsen teruggedrongen.

Iedereen die mee wil doen, éénmalig of vaker, is van harte welkom. Er wordt elke vrijdagmiddag – tenzij het weer te slecht is – gewerkt van 13.30 tot 16.30 uur.

Aanmelden kan bij Simone Laanbroek via natuurwerkgroep@ziggo.nl.

Plantenwerkgroep

Op woensdagavonden inventariseren we onder andere twee kilometerhokken. We maken dan een zo volledig mogelijke lijst van de aanwezige plantensoorten. Daarnaast bezoeken we op de "vrije" woensdagen ook een aantal andere gebieden, waarvan geen lijst wordt bijhouden. Gewoonlijk starten we om 19.30 u, maar vanwege de kortere daglengte beginnen we 23 en 30 augustus en 6 september al om 19.00 u.

Het eerste kilometerhok is 146 – 452, landgoed De Reehorst in Driebergen. Dit ligt vlak ten zuiden van het station. We verzamelen bij de oprijlaan van het landgoed, Hoofdstraat 24.

Data: 28/6, 19/7, 9/8, **30/8**.

Het tweede kilometerhok is 141 – 454. Dit ligt rond de Tolakkerlaan en de Kromme Rijn juist ten noorden van Bunnik. Het verzamelpunt is bij het kruispunt Tolakkerlaan/Rijnsoever.

Data: 5/7, 26/7, 16/8, **6/9**.

Op de "vrije" woensdagen gaan we naar de volgende bestemmingen:

Datum	Bestemming	Startpunt
12 juli	Het Heihuis	Klein Zwitserland, Traaij 295, Driebergen
2 augustus	Gravenbol	Parkeerplaats Waarden van Gravenbol, Wijk bij Duurstede

Natuurlijk proberen we zo veel mogelijk met elkaar mee te rijden; graag onderling afspreken.

Nadere informatie bij Arnout Imhof: tel. 0343-539920 of e-mail: a.imhof@ziggo.nl.

Klein vlooienkruid

Foto: Jan Katsman

Plantenexcursies

Dagexcursie Brakelse Benedenwaard (zaterdag 8 juli)

De Brakelse Benedenwaard ligt langs de Waal tussen Brakel en Slot Loevestein. Het ligt in het westelijke puntje van de Bommelerwaard. Het is een reliëfrijk gebied begroeid met stroomdalgrasland, dat wordt onderhouden door grote grazers. Je mag er in een groot gebied vrij struinen, zodat we hopelijk leuke soorten als polei, wede en karwijvarkenskervel kunnen vinden.

We vertrekken om 9.00 uur vanaf station Driebergen/Zeist. Opgave uiterlijk de woensdag tevoren bij Arnout Imhof (a.imhof@ziggo.nl of 0343-539920). Graag bij opgave ook vermelden of je eventueel wilt rijden.

Dagexcursie Stichtse Brug (zaterdag 12 augustus)

Het interessantste van deze excursie is natuurlijk niet het stukje civiele techniek, maar het voorland ervan aan de oever van het Gooimeer. Door het aanbrengen van kalkrijk zand en de aanwezige kwel zijn hier bijzondere biotopen ontstaan. Onder de ogen van strandgasten groeien hier parnassia, diverse soorten orchideeën en wintergroen.

We vertrekken om 9.00 vanaf station Driebergen/Zeist. Opgave uiterlijk de woensdag tevoren bij Arnout Imhof (a.imhof@ziggo.nl of 0343-539920). Graag bij opgave ook vermelden of je eventueel wilt rijden.

Vogelwerkgroep

Avondexcursie Nachtzwaluwen Leersumse Veld (vrijdag 14 juli)

De nachtzwaluwexcursie naar het Leersumse Veld is al jaren een groot succes. We gaan onder leiding van Jan Katsman op zoek in het terrein. De maan is halfvol, dus we hopen ze te horen en te zien. En houtsnip of grauwe klauwier zijn ook nog mogelijk.

Vertrek om 20.45 uur van Sportcomplex Hoenderdaal, Hoendersteeg 7, Driebergen. We delen de benzinekosten. Terug om ongeveer 24.00 uur.

Aanmelden uiterlijk maandag 10 juli bij Nicolien Drost, liefst per email ndrost@droho.nl of telefoon 030-6563717. Vermeld of je per auto komt en hoeveel mensen mee mogen rijden.

Het maximum aantal deelnemers is 20.

Excursie Marker Wadden (woensdag 16 augustus)

Voor de derde keer gaan we naar de Marker Wadden. We gaan naar Lelystad Bataviahaven en nemen daar de veerboot van 9.30 uur.

Bestel zelf tijdig van tevoren via internet een kaartje voor de boot van 9.30 uur.

Kosten € 25,50 (korting voor leden Natuurmonumenten). Op de Marker Wadden lopen we een rondje van ongeveer 6 km. We verwachten in ieder geval veel baardmannetjes en we hopen op reuzensterren. We gaan terug met de boot van 13.30 uur.

Vertrek om 8.00 uur van Sportcomplex Hoenderdaal, Hoendersteeg 7, Driebergen.

We delen de benzinekosten. Totale afstand 2 x 80 km. Kosten per auto dus $2 \times 80 \times 0.25 = 40$ euro. Bij vier personen per auto dus 10 euro p.p.

Aanmelden bij Nicolien Drost, liefst per email ndrost@droho.nl, of telefoon 030-6563717. Vermeld of je per auto komt en hoeveel mensen mee mogen rijden.

Trekvogels tellen bij het Treekerpunt (van 16 september t/m 11 november 2023)

Het tellen van trekvogels is altijd weer een boeiend geheel. Er doen zich altijd verrassingen voor in aantallen en soorten van waarnemingen.

Iedereen die wil en interesse heeft in dit aspect van vogels kijken kan hieraan meedoen en je hoeft je hiervoor niet van tevoren op te geven.

Je kunt de getelde soorten en aantallen nadien per week teruglezen op de website van www.trektellen.nl

Vanaf zaterdagmorgen 16 september staan wij weer wekelijks op ons vaste punt het Treekerpunt. Er wordt gestart om 08.30 uur en gestopt om 12.00 uur.

Het Treekerpunt ligt ten oosten van het Pannenkoekenhuis Bergzicht (Doornseweg 23, Woudenberg) aan de weg van Maarn richting Amersfoort. Ga bij de stoplichten, ter hoogte van het pannenkoekenhuis, naar rechts (oosten) en volg de weg tot hij afgesloten is voor auto's. Wandel daar vanaf de

parkeerplaats de hei op en loop de trap van de heuvel op. Daar kan je ons dan vinden.

Mocht je wat meer over deze activiteit van de vogelwerkgroep willen weten, dan kun je bellen met Emile Sanders (030-2293810).

Vogelweekend (vrijdag 22 t/m zondag 24 september)

Het najaarsweekend van de vogelwerkgroep is van vrijdagavond 22 t/m zondagmiddag 24 september bij de Noordwaard. We kamperen op camping de Knotwilg, Witboomkil 1, Werkendam. Dit is een natuurkampeerterrein, dus een natuurkampeerkaart is verplicht. Neem een fiets mee.

Opgeven uiterlijk op zondag 3 september bij Nicolien Drost per email ndrost@droho.nl, of telefoon 030-6563717. Geef alsjeblieft aan of je per auto komt en er mensen kunnen meerijden, of dat je met iemand anders mee wilt rijden.

Gebleken is dat de meeste mensen eerder willen komen en/of langer willen blijven, dus regel zelf je logies op de camping of in de buurt. De camping heeft een paar trekkershutten.

Marker Wadden 29-04-2023

Foto: Nicolien Drost

Paddenstoelen werkgroep

Onze avonden in het Torenlaantheater aan de Torenlaan in Zeist het komende seizoen zijn: 29 augustus, 5 en 19 september, 3, 17 en 31 oktober, 14 en 28 november. Let op, niet alle data zijn om de twee weken.

De foto avond plannen we op 16 januari 2024.

De avonden zijn van 19.30 u. tot 22.00 uur. Mocht je belangstelling hebben, kom eens kijken! We bestuderen de vondsten die zo'n avond meegenomen worden.

Bert Tolsma en Mirjam Veerkamp

De Lynx

TEKST EN FOTO'S: ERIK GRUYS EN ANTON ULTEE

In het kielzog van de wolf wandelt de Euraziatische lynx (*Lynx lynx*) westwaarts in Europa. Is een wolf al nauwelijks te spotten, bij een lynx is dat niet gemakkelijker. Dat komt vooral omdat je niet goed weet waar je moet zoeken. De dieren slapen vaak boven in een boom, maar kunnen ook gebruik maken van een leger of hol. Ook als ze op een van die plaatsen zijn, zitten ze stil en zijn ze meestal moeilijk te zien.

Maar je kan geluk hebben en dat komt bij slecht weer. Een lynx moet eten en gaat daartoe op pad. Dan heb je 's morgens vroeg het meeste kans en zeker bij regenweer.

In de vorige Grote Ratelaar stond een artikel over wolven die we zagen bij onze oosterburen. In datzelfde gebied troffen we de lynxenfamilie aan.

Naast elkaar gezeten kun je een groot veld controleren als je elk een andere kant op kijkt (Links mannetje, rechts vrouwtje).

Bij onze lynx gaat het om de Euraziatische soort, een forsgebouwd katachtig roofdier. Hij komt met name voor in de boreale zone van Noord-Europa en via Siberië tot in Azië. In Centraal-Europa leven geïsoleerde populaties. Er zijn in verschillende landen diverse herintroductieprogramma's opgezet om de situatie van de Euraziatische lynx te stabiliseren of om de soort zich verder te laten verspreiden. Er zit een groep in de Belgische Ardennen. Bij ons zouden ze daarom ook uit het zuiden kunnen komen.

De lynx heeft karakteristieke bakkebaarden, gepluimde oren en een korte staart met een zwarte punt. Hij staat hoog op de poten. De vacht van de lynx is in de zomer geelbruin. 's Winters is de vacht bleker en dikker. Verspreid over het lichaam liggen enkele kleine vlekken. Vooral de ledematen zijn duidelijk gevlekt. Lynxen zouden goed tegen kou bestand zijn dankzij een dichte vacht en haarkussens aan hun voeten. De gepluimde oorschelpen zijn uiterst nuttig voor het opvangen van zelfs de zwakste geluiden.

Mannetjes hebben aparte territoria die zouden overlappen met die van de net als deze mannetjes doorgaans solitaire

levende vrouwtjes. Als hol wordt meestal een rotshol gebruikt, maar ook een oude dassenburcht of dicht struikgewas worden genoemd als mogelijke woning. De omvang van een territorium kan oplopen van circa 100 tot 1000 km.

De lynx zou een voorkeur hebben voor volwassen, dichtbegroeide naaldwouden en gemengde bossen met veel bomen en een dichte ondergroei. Ook komt hij voor in steile rotsgebergten tot 1000 meter hoogte. Een enkele keer wordt hij tot op 2000 meter hoogte aangetroffen. Aangeven wordt dat lynxen voornamelijk in de schemering jagen op hazen, reeën en gemzen. Ook knaagdieren, kleine hoefdieren en grotere vogels als patrijzen en korhoenders zouden worden gepakt. Een enkele keer worden ook grotere hertensoorten gedood. De meeste dieren, waaronder hazen, worden vanuit struiken beslopen. Een groter prooidier als een ree wordt vaak vanuit een boom geslagen.

De lynx eet gemiddeld één kilogram per dag. Omdat een ree te groot is om in één keer op te eten, kan een lynx soms dagen achter elkaar terugkomen naar een prooidier tot dat opgegeten is. Deze kennis kan worden gebruikt voor de "monitoring" van lynxen. Met wildcamera's bij aangevreten prooidieren worden de dieren meestal gefotografeerd.

Een lynx zou veel tijd besteden aan de evaluatie van zijn territorium op basis van prooidier-activiteit. Bekend is dat lynxen wildwissels voortdurend op recente betreding inspecteren. Ze vallen als echte katten met name onoplettende dieren aan. Echter, slechts een klein gedeelte van deze aanvallen is succesvol (men noemt: één op de zes), waardoor prooidieren snel oplettend worden en de lynx zich moet verplaatsen naar een ander gedeelte van zijn territorium, namelijk daar waar de prooi nog van niets weten en eenvoudiger te vangen zouden zijn. De paartijd loopt van januari tot maart. Na een draagtijd van ongeveer 74 dagen worden de jongen in mei of juni geboren. De lynx krijgt per worp meestal twee à drie jongen. De oogjes gaan na 16 à 17 dagen open. De zoogtijd duurt twee tot vijf maanden. De jongen zouden het nest voor het eerst na vier maanden verlaten en ze blijven ongeveer twaalf maanden bij de moeder. Het mannetje zou de eerste maanden meehelpen met de zorg, door voedsel voor de moeder te brengen.

In ons geval waren mannetje, vrouwtje en twee jongen nog bij elkaar.

Ouders lynx met jongen, links vrouwtje

Moerascipres en watercipres, hoe herken je ze?

TEKST: RENÉ WASSENBERG

Op landgoederen, in parken maar ook in voortuinen kun je twee op elkaar lijkende naaldbomen tegenkomen. De overeenkomende eigenschappen van deze twee boomsoorten zijn een strak doorgaande stam met een zeer ruwe schors en hele zachte naalden die 's winters afvallen. Maar gelukkig zijn er ook verschillen die ons, zowel 's zomers als 's winters, helpen bij de juiste naamgeving. Daarom dit artikel met gegevens over deze twee boomsoorten en afsluitend een onderscheidingstabel. De tekst is afkomstig uit de bomencursus van vorig jaar.

Moerascipres of *Taxodium distichum*

Habitus: zomergroene, tot 20-40 m hoge boom. De jonge kroon is kegelvormig tot cilindrisch. Oud: losjes, breed en onregelmatig en afgevlakt. De stam heeft van onder naar boven een groot diameterverval. Takken kort, loodrecht afstaand tot overhangend. Op natte standplaatsen vormt de boom luchtwortels die kegelvormig zijn en hol van binnen.

Naalden: 2-rijig en staand in een plat vlak, lijnvormig, afgevlakt, 1-1,7 cm lang, 1-2 mm breed, zeer kort gesteeld of zittend, recht of lichtjes gebogen, stomp of toegespitst, lichtgroen of blauwachtig groen. Herfstkleur roodbruin.

Twijgen: langlot en kortlot. Jong langlot is bruin tot roodbruin, kaal en zwak berijpt. Kortlot meestal afstaand, 8-10 cm lang, niet verhoutend en in de herfst met de naalden afvallend. De buitenlijn van de kortlot-twijgjes, dus inclusief naalden, loopt spits toe.

Knoppen: geen knoppen zichtbaar, deze liggen in de schors verborgen.

Bloei: eenslachtig en eenhuizig verdeelt. Manlijke bloemen in 7-15 cm lange, aarachtige bloeiwijze aan einden van voorjarig langlot. Vrouwlijke bloemen alleen of met meerdere bijeen, 2mm lang, groen.

Kegels: eivormig tot kogelrond, 1,5-4 cm lang, bijna zittend. De kegelschubben hebben meestal met onregelmatige schilden. Rijp in 1 jaar. Per kegelschub

Kenmerken zijtwijgjes moerascipres

twee smal gevleugelde zaden. Kegel valt aan de boom uit elkaar. In hun natuurlijke omgeving worden de zaden via het water verspreid. De bomen kunnen alleen door zaad vermeerderd worden.

Stam: De stam is soms bochtig, vezelig, knoestig, roodbruin en tordeert.

Schors: dun, roodbruin tot grijsbruin, met lengtescheuren, in smalle stroken afvallend.

Wortelstelsel: het wortelstelsel is vlak bij de stambasis heel dicht en vormt ondergrondse houtvloeren. Van daaruit groeien op latere leeftijd de ademwortels omhoog. Zij zouden zorgen voor extra zuurstof aan wortels indien zij onder de grondwater-spiegel groeien.

Luchtwortels of pneumatoforen bij moerascipres

Verspreiding: Oostelijk USA

Gebruik: hout is heel duurzaam, In zijn herkomstgebied werd het gebruikt onder andere voor dak-shingles.

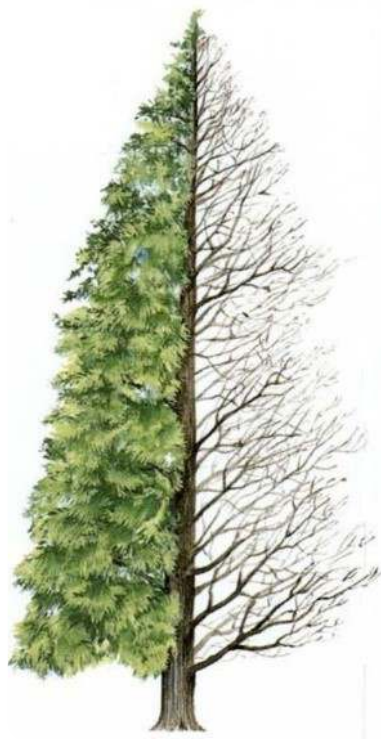
Algemeen: hoeft niet perse aan het water te staan. Kan tot 300 jaar oud worden.

Waar te zien? Boerderij De Punt aan de Bisschopsweg. In Zeist in Park Beek & Royen en aan de Kersbergenvijver.

Watercipres of *Metasequoia glyptostroboides*

Herkomst: Midden China: Schizhu, Hubei en Hunan. Ontdekt in 1941 in de plaats Moudao in de provincie, China. Voor die tijd dacht men dat de boom uitgestorven was in de tijd van de dinosauriërs.

Habitus: zomergroene tot 35 m hoge boom. Kroon kegelvormig, losjes, in het algemeen breed en open. Jonge takken, in de bovenste helft van de kroon, met een scherpe hoek opstijgend. Oudere en dus lager geplaatste takken staan vrijwel horizontaal. Kan ook in haagvorm geknipt worden. Vormt geen ademwortels.

Naalden: aan langlot radiaal ingeplant. Aan kortlot 2-rijig en tegenoverstaand in een vlak, 0,8-3,5 cm lang, 1,5-2,5 mm breed, stomp of kort toegespitst, licht- tot frisgroen. met aan de bovenzijde een groef in het midden, herfst-kleur koperkleurig tot roodachtig en vallen als twijgjes af. De onderzijde is lichtergroen met soms een blauwachtige waas en bevat gelige stomabanden met ieder 4-6 stomalijnen. De midrib is iets verhoogd.

Bloei: 1-slachtig en 1-huizig verdeelt. Manlijk: 5-6 cm lange katjesachtige okselstandige en overhangende bloeiwijze aan het einde van het voorjarige langlot. Mannelijke bloemkegels eivormig, tot 5 mm lang, veel bij elkaar, tegenoverstaand aan lange stelen. De vrouwelijke kegels ontwikkelen zich aan uiteinden van de kortlot-twijgen. Zij zijn geelachtig groen van kleur en eivormig tot cilindrisch van vorm. Tijdens de bloeitijd (april) staan

Vrouwelijke bloem

zij rechtop, zijn ongeveer 9 mm lang en vormen bestuivingsdruppels waarmee zij de pollen uit de lucht vangen.

Kegels: lang-gesteeld, hangend en tolvormig, rijp in september. Eenmaal geopend zijn zij bijna kogelrond, 1,5-2,5 cm in doorsnede, hangend, matbruin of grijsbruin, kegelschubben tegenoverstaand in 8-12 paren, alleen de middelste kegelschubben zijn bij rijpheid gespreid. Kegels blijven vaak gedurende de winter hangen.

Zaden: afgevlakt, 4-6 mm lang en smal gevleugeld, in 1 jaar rijpend. Windverspreiding, maar hij zaait zichzelf hier niet uit.

Twijgen: langlot en kortlot. Langlot aanvankelijk licht-roodbruin, en licht berijpt, later olijfgroen tot grijsbruin. Kortlot ± tegenoverstaand, 5-15 cm lang, nauwelijks verhoutend. De buitenlijn van de kortlot-twijgjes inclusief naalden eindigt afgerond. De kortlot-twijgjes vallen in november met de naalden af.

Knoppen: zonder hars, tegenoverstaand en kaal, soms bijna-tegenoverstaand, gewoonlijk in paren aan de basis van de afvallende twijgjes, soms enkel tussen de twijgjes,

ei- tot ellipsvormig en met een stompe punt. 2,5-5 mm lang, 1,3-3 mm breed. De knoppen zitten op hele korte steeltjes, meer of minder omgeven door kleinere basaalschubbetjes.

Stam: aan de voet vaak verbreed, stamomvang vaak onregelmatig met diepe 'keelholtes' of 'oksels' onder de tak aanzetten.

Schors: gegroefd, vezelig, vosrood tot grijsbruin, in smalle stroken loslatend.

Gebruik: hout: kernhout warmbruin tot paarsrood, spinhout geelachtig. Voor papierindustrie. Bevat hars.

Standplaats: een wat betere leemhoudende bodem met normale vochthuishouding. Niet perse bij water.

Algemeen: het is een snelgroeïende boomsoort.

Geschiedenis en naamgeving: In de twintiger en dertiger jaren van de vorige eeuw werden in Japan fossiele geveerde naalden en kegels gevonden in gesteente daterend uit het Pliocene tijdperk van ongeveer vier miljoen jaar oud. Pas in 1941 concludeerde de Japanse paleobotanicus Miki, dat het hier ging om een nieuw

	Watercypres - <i>Metasequoia glyptostroboides</i>	Moerascypres - <i>Taxodium distichum</i>
Habitus	- takken meer omhoog gericht	- takken bijna recht afstaand
Naalden	- winterkaal - 10-30 mm lang - tot 2,5 mm breed - tegenoverstaand - enkel afvallend - in enkele dagen afvallend - onderzijde grijsgroen - herfstkleur iets geler	- winterkaal - 8-15 mm lang - tot 2 mm breed - verspreid - lancetvormig toegespitst - twijgje afvallend - houdt herfstnaalden lang vast - aan langlot schubvormig - 2 grijze stomastrepen - herfstkleur bruingeel
Twijgjes	- tegenoverstaand geplaatst - twijgjes vallen met de naaldjes - buitenlijn twijgtop rond	- afwisselend geplaatst - twijgjes vallen met naaldjes en kortlot - buitenlijn twijgtop spits
Stam	- keelholtes zijn dieper	
Kegels	- eerst kegelvormig, later kogelrond 2,5 cm - schubben zonder stekel, - tegenoverstaande kegelschubben - lang gesteeld	- kogelrond, 3 cm Valt uiteen aan de boom - schubben met centrale stekel - kort gesteeld
Knoppen	- onder de zijtwijgjes! - bladknoppen goed zichtbaar - tegenoverstaand - 90 gr. afstaand	- bladknoppen bijna niet te vinden - verspreid
Luchtwortels	- geen luchtwortels	- luchtwortels aanwezig (op vochtige standplaatsen)
Groeiplaats	- droger	- kan zeer vochtig staan

Schoolkamp Austerlitz

TEKST EN FOTO: PIETER MEIJER

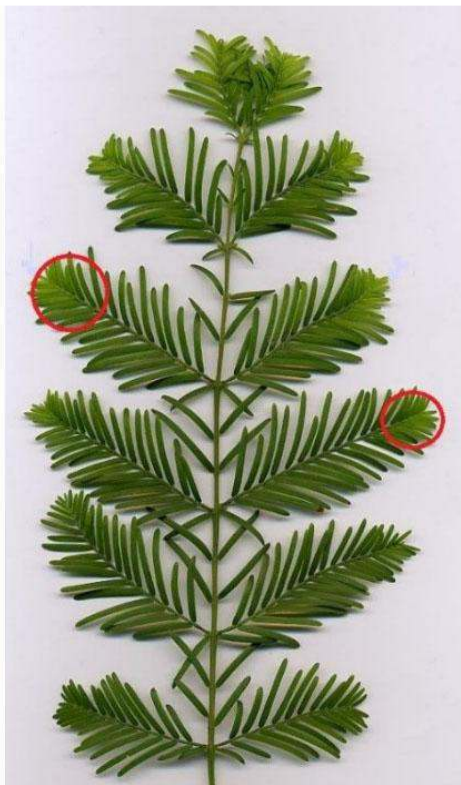
Al 50 jaar staat er in de bossen van Zeist een obelisk langs het fietspad de Oude Woudenbergse Zandweg en velen zullen wel eens langs dit moment zijn gefietst. Op deze obelisk zijn reliëfs aangebracht met afbeeldingen van fietsen van honderd jaar geleden. De obelisk blijkt ideaal te zijn om er een foto van een groep kinderen te maken.

Groep 8 uit Amersfoort had een schoolkamp op de Paasheuvel in Austerlitz. Het waren 41 kinderen, Joke en ik hadden een afwisselende wandeling voor 16 mei uitgestippeld. De wens van de school was: “het zijn allemaal echte stadskinderen en we vinden het belangrijk dat zij zien hoeveel mooie natuur we zo dichtbij hebben. En dat ze er iets over leren. Dat kunnen jullie van IVN veel beter dan wij!”. De route ging tot de Put van Wallenberg: dit is een plek waar een Fransman in 1797 een stuk heide ontgon om een boerderij te stichten: een knappe prestatie op die arme en droge zandgrond. Nu is het een mooie open plek in het bos om met een groep kinderen even te pauzeren.

Het was een afwisselende route die deels langs een stuk heide ging. Een klein paadje door het bos, waar we onder omgevallen bomen doorkropen, was misschien wel het hoogtepunt van de wandeling. De kunst is om enkele zoek- en kijkopdrachten te bedenken voor deze leeftijdsgroep. We waren met z'n allen ook even stil om naar de vogels te luisteren: een bijzondere ervaring.

Het is een dankbare activiteit om een excursie voor kinderen te begeleiden. Mijn belangstelling voor de natuur heb ik zelf ooit gedeeltelijk te danken aan natuurexcursies in mijn jeugd. Wat mij betreft mag de belangrijkste doelstelling van IVN zijn om bij de jeugd de ogen te openen voor de natuur; dat kan voor hen een levenslange verrijking zijn.

Zijtwijgjes tegenoverstaand en met afgeronde toppen

<https://pinetumanloo.nl/uitgelicht/nr3>

plantengeslacht en hij gaf de fossielen de naam *Metasequoia*. Inmiddels waren er ook in China levende bomen gevonden, die op *Glyptostrobus* leken. *Glyptostrobus* is een bestaande naaldboom uit China, Vietnam en Laos. Pas in 1946 merkte een Chinese botanicus op dat die levende bomen als twee druppels water leken op de fossielen die de naam *Metasequoia* hadden. En zo bleek dat een bomengeslacht, waarvan alleen fossielen van ongeveer 4 miljoen jaar oud bekend waren, diezelfde vier miljoen jaar later nog springlevend in China voorkomt. Deze levende bomen heetten van toen af aan dus ook *Metasequoia*. De soortnaam werd om gegeven redenen *glyptostroboides*. Ides betekent ‘lijkend op’. De *Metasequoia*’s zijn gedurende 4 miljoen jaar vrijwel onveranderd zijn gebleven. Daarom spreken we van ‘levende fossielen’. In Amerika heet de boom de Dawn redwood. Omdat de watercypres zoveel op de moerascypres lijkt wordt de watercypres soms ook wel de Chinese moerascypres genoemd. De Chinezen die in de buurt van watercypressen wonen noemen de boom ‘Shui-Sha’ wat zoveel betekent als waterspar. In het Nederlands is dit watercypres geworden. Vreemde term, want de boom staat normaliter niet bij water. In het wild staan ze op zandige of lemige bodems. De gelijkenis van de watercypres met de moerascypres is treffend, maar er zijn ook verschillen, zie de tabel hieronder.

Waar te zien? In Zeist onder andere op gazon voor villa Hoog Beek & Royen en bij Kersbergenvijver (zijde Renesselaan), Griffensteinselaan, bij poel tussen Brugakker en Couwenhoven en langs Kwikstaartlaan. Aan de vijver in het Wilhelminapark (met verkeerd naam-bordje).

Kano-/ wandeltocht Caspargouwse-wetering

Ook deze zomer staat er weer een kano-wandeltocht op het programma, in samenwerking met Mewis Breij van Camping Strosteeg. Ditmaal verkennen wij het gebied ten zuiden van de Kromme Rijn, tussen Werkhoven en Cothen. Van oudsher wordt hier vooral fruit geteeld, maar er zijn ook zogenaamde plasdras-gebieden ingericht ten behoeve van de weidevogels. We staan ook stil bij de verhalen van de Kromme Rijn waaronder de buitenplaatsen, Hollandse waterlinie en de Limes.

Verzamelpunt is Kanoclub Kromme Rijn aan de Leemkolkweg in Werkhoven. Hier kunnen we koffie of thee nuttigen, waarna we in twee groepen (elk maximaal 10 personen) gaan lopen en kanoën richting Amsterdam-Rijnkanaal. Bij de picknickplaats, waar de groepen wisselen van transport-vorm, zien we ook een verrassende vismigratie bij de stuw Caspargouw. Onderweg is een bezoek aan Kaas-museumboerderij De Ossenwaard met vele streekproducten zeker de moeite waard. Het wordt weer een afwisselende zaterdagmiddag-tocht. Meld je op tijd aan, want het aantal deelnemers is beperkt.

Wandel-/kanotocht: zaterdagmiddag 8 juli

Verzamelen: Kanoclub Kromme Rijn Leemkolkweg 18, Werkhoven

Start: 13.00u (terugkomst ca. 17.00u)

Aanmelden (verplicht): via Folkert Nijboer, nijboerkijkindevegte@online.nl

Deelnemerkosten: € 8,00 per persoon. Na aanmelden ontvang je de betaalgegevens. Na betaling ontvang je nog bevestigingsmail.

De Kromme Rijn beleven op het water

Foto: Angela Rump

Amerongse bosbeleving

Op donderdagavond 17 augustus kun je weer met ons mee voor een bijzondere beleving van het bos. We gaan in het bos luisteren, ruiken, zien, proeven, voelen en dus de natuur ervaren zoals het is en onszelf eens goed opladen. Door contact te maken met de natuur om je heen kan je ook in contact komen met jezelf. Ben je ook benieuwd naar wat je tegen zou kunnen komen?

Zomers bos beleven

Foto: Els de Gooijer

We zien je graag op de 17e: we gaan weer voor een mooie ervaring met elkaar, in het sfeervolle bos van Amerongen! Deze wandeling is geschikt voor alle leeftijden. Let op: honden kunnen helaas niet mee.

Voorwandelen: do 10 augustus, 19.00u

Publiekswandeling: do 17 augustus, 19.00 – 20.30u

Gidsen: Suzanne en Els

Aanmelden (verplicht): bij Suzanne Kok via kok_suzanne@hotmail.com o.v.v. je naam, aantal deelnemers en telefoonnummer

Start: Parkeerplaats bij restaurant Mas Montagne (Veenseweg 28, 3958 ET) in Amerongen.

Te bereiken via parkeerplaats De Burgwal

Fietstocht: geologie in het Kromme Rijngebied

Meestal gaan we lopend op pad, maar fietsend kunnen we meer vertellen over het grotere geheel. We gaan een leuke fietstocht maken via fietsknooppunten en ontdekken zo diverse aardkundige waarden in het Kromme Rijn-landschap. Een aardkundige waarde is een onderdeel van een landschap die iets vertelt over de natuurlijke ontstaanswijze van een gebied. De geologische geschiedenis is uiteraard daarbij wel de belangrijkste. Zo'n 150.000 jaar geleden is er een stuwwal gevormd in de één na laatste ijstijd. Hoe heette deze ook alweer?

Dit en meer komt ter sprake tijdens onze fietstocht. Het toekennen van een waarde aan een aardkundig object blijft altijd een subjectieve zaak. Het boekje: 'Aardkundige waarden in de provincie Utrecht' is onze leidraad. Onderweg houden wij een pauze bij de Theetuin van Bartiméus in Doorn, alwaar wij iets lekkers kunnen nuttigen. Vorig jaar was deze fietstocht succesvol, wij hopen op een mooie herhaling. Is je belangstelling gewekt? Laat het ons even weten wanneer je mee wilt fietsen. Neem iets te eten en drinken mee, denk aan comfortabele kleding en vergeet je verrekijker niet!

Fietstocht: zat 19 augustus, uitwijkdatum bij slecht weer: zat 26 augustus

Tijd: 10.00–16.00u, afstand ongeveer 45 km

Start: Station Driebergen Zeist, aan de noordkant (= Zeisterkant)

Gidsen: Geert Kuitenbrouwer en Pim Bredschneyder

Aanmelden (verplicht): bij Geert via 06 53 909 363 of g.kuitenbrouwer@gmail.com

Maximaal 20 aanmeldingen

Foto: Pim Bredschneyder

Afbeelding: IVN Beeldbank

Vleermuizen, presentatie met boeiende avondexcursie

In het kader van de Europese Nacht van de vleermuis geven we op donderdag 24 augustus 2023 een interessante introductie over vleermuizen met aansluitend een boeiende excursie. Na de presentatie lopen we naar het prachtige landgoed Beverweerd waar we gaan kijken en luisteren welke vleermuizen hier rondvliegen. We doen dit onder andere met een vleermuisdetector. Een leuke en spannende activiteit onder leiding van ervaren vleermuisgidsen. Ook kinderen vanaf 12 jaar zijn welkom!

Bij te slecht weer zullen we het excursiegedeelte proberen in te halen op de volgende avond (vrijdag 25 augustus om 20.30u)

Presentatie: do 24 aug om 18.30u (inloop vanaf 18.15u), aansluitend een excursie tot 22u

Locatie: Stevenshoek, De Brink 5, 3985 SB Werkhoven (naast de hervormde kerk). Parkeren kan op de Brink

Kosten (voor avond én excursie): leden €6, niet-leden €8

Aanmelden (verplicht): via cursussen@ivnhkr.nl onder vermelding van 'vleermuizen-cursus'. Geef aan of je lid bent (van IVN of KNNV) of geen lid. Na aanmelding krijg je een bevestiging waarna je de kosten kunt voldoen via een bankoverschrijving.

Inschrijving: uiterlijk wo 23 augustus

Aantal deelnemers: 20 deelnemers: max.10 plaatsen IVN/KNNV leden en min. 10 voor algemeen publiek. Alles in volgorde van aanmelding.

Meer info: Henrik Welp, 06-20 419 284

Zoektocht naar bosbeskielwants

TEKST EN FOTO'S: PASCAL LOSEKOOT

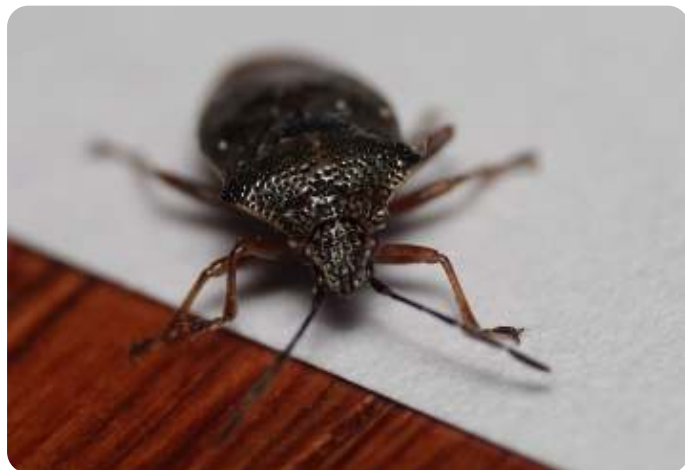
Toen ik in 2019 de Tweepuntige lijnbladroller (*Phiaris bipunctana*) ontdekte, kwam ik op het idee dat er meer bosbesminnende insecten in Soest zouden voorkomen die nog niet opgemerkt waren. Ik maakte een zoekkaart waar ik alle insecten met “bosbes” in de naam op een rijtje zette, of die al in mijn gemeente gevonden waren en of ze wel op de Veluwe voorkwamen. Een aantal wantsen vielen me op. De bosbesschildwants heeft echter Rode bosbes (ofwel vossenbes) als waardplant; deze ontbreekt vrijwel geheel in mijn woonplaats. En ook de bosbesprachtblindwants lijkt met zijn bizarre verspreiding (alleen in Den Helder) vrij kansloos. Maar dan de bosbeskielwants (*Elasmucha ferrugata*)!

Volgens Waarneming.nl: “**Verspreiding** – Zeldzaam, bekend van de binnenlandse zandgronden, recent alleen op de Veluwe en een enkele vondst in Drenthe en Overijssel. **Herkenning** – 7-9,5 mm. Onmiskenbaar door het halsschild, dat aan weerszijde eindigt in een krachtige doorn. **Biotoop** – Leeft in de ondergroei van bossen, waar de nimfen en adulten zuigen aan bessen van blauwe bosbes.”

Zoektocht

Zijn fantastische uiterlijk met prachtige puntige schouders lokte een grondige zoektocht uit. In diverse bosbesgebieden ging ik op zoek, eerst halfslachtig en daarna steeds fanatieker speurde ik bosbes af, allereerst op de plek waar ik de zeldzame micro had gevonden. Eerst met weinig succes, tot ik in 2021 in het vochtige eikenstrubbenbos De Stompert ineens een exemplaar vond, zonnend op zijn waardplant, direct naast een smal wandelpad. Hetzelfde jaar vond ik bij de Wiek, eveneens

Veenkielwants

een vochtig bos, nóg een exemplaar. De Stompert bleek een fantastische locatie om bosbesinsecten te zoeken. Een jaar later ontdek ik op drie locaties populaties met nimfjes (tientallen bij elkaar) en volwassenen. Dus besluit ik op een zonnige zondag, 23 april 2023, opnieuw op zoek te gaan. Tot mijn verbazing vind ik nog geen vijf minuten na het verlaten van de parkeerplaats in het topje van een grove den een eerste zonnende Bosbeskielwants! In hetzelfde boompje zit ook een naast familielid, de Veenkielwants (*Elasmucha fieberi*).

Rustig verder speurend ontdek ik even later een parend stelletje Bosbeskielwantsen. Dat had ik nog niet eerder gezien. Ik film en fotografeer het tafereel uitgebreid, het paartje is onverstoorbaar bezig met hun voortplantingsproces.

Paring bosbeskielwantsen

Daarna besluit ik nog even goed door te zoeken, nu met mijn vlindernet. Ik tref verspreid over het gebied nóg vier exemplaren aan. Daarmee is de populatie bij de Stompert op de kaart gezet en kan de tekst op waarneming.nl aangepast worden.

Wat nu?

Het lijkt mij interessant om elders op de Utrechtse Heuvelrug – het gebied van Zeist tot Amerongen – te gaan zoeken. Hij moet daar toch ook zitten!? Voor wie dat zelf wil onderzoeken: vochtige loofbossen met veel blauwe bosbes lijken me de juiste plek. Pas wel op voor het gevaarlijkste dier van Nederland: de teek. Deze komt in grote hoeveelheden voor tussen de bosbesstruiken.

Verspreidingskaartje bosbeskielwantsen 2013-2023; merk op dat er geen waarnemingen zijn tussen Soest en Veenendaal (bron: Waarneming.nl)

Scharrelkids: lente in onze bol

TEKST EN FOTO'S: MARTINE TRAGTER

Wat is er toch veel te zien in de lente. De bomen krijgen blad, plantjes groeien en bloeien en het zonnetje begint warm te schijnen. Ook de Scharrelkids hebben ervan genoten.

Op 18 maart hebben we een bezoek gebracht aan de schaapskooi van Heidestein, waar de eerste lammetjes waren geboren. We werden daar welkom geheten door echte schapenverzorgers, vrijwilligers van Utrechts landschap. Zij vertelden het verhaal van de schaapskudde. Vroeger werden op de heuvelrug vele kuddes gehouden voor mest, maar sinds de opkomst van de kunstmest zijn de schapen daarvoor niet meer nodig. De schapen zijn nu nog steeds heel belangrijk voor het beheer van de heide. De kinderen mochten kennis maken met de schapen door te helpen met voeren. Wie durfde mocht de biks in een kommetje van de handen aan de schapen geven. Dat was

voor sommigen spannend maar vooral ook heel leuk. Daarna liepen we de schapenroute, waar we heel wat wijzer zijn geworden over schapen. Mag een lammetje eigenlijk drinken bij een ander schaap dan de moeder? Wil je het antwoord weten, loop dan ook de schapenroute!

Op 15 april waren we op Oostbroek voor het thema bloemetjes en bijtjes. Gidsen Lucy en Marga hadden daar die ochtend de afsluitende excursie gehad van de bijencursus en konden gelijk de opgedane kennis aan de kinderen bijbrengen. Het was zonnig dus waren er veel bijen actief. Nadat de kinderen zelf aandachtig bloemen, bijen en het insectenhotel bij 't Winkeltje hadden bekeken gingen ze lekker rennen tijdens een spel waarbij bijen bloemen moesten bestuiven. Tot slot maakten de kids hun eigen bijenhotel met bamboestokken en riet.

Eind mei sluiten we de lente af met het thema moestuin bij Kraaybeekerhof en dan breekt de zomer al weer aan en gaan we nog meer genieten buiten!

Vogelexcursie Eempolder

TEKST: EMILE SANDERS

11 APRIL 2023

Op 11 april gingen wij met z'n twaalfen vogels spotten in de Eempolder.

In deze periode van het jaar kunnen hier – als je geluk hebt – veel vogels gezien worden, vooral omdat de voorjaarsstrek nog gaande is. Jammer genoeg was de harde wind (windkracht 4 à 5 Bft) een kleine spelbreker, omdat deze veel vogels naar de grond drukte. Desondanks was de wandeling over de dijk naar de vogelkijkhut, gelegen aan de Eem, geslaagd te noemen.

Vele gele kwikstaarten, soms zelfs in groepjes van vijf, lieten zich bewonderen en door de zon was het gele lijf van deze vogel sprankelend te noemen. Zijn familielid, de witte kwikstaart, werd ook veelvuldig gezien. Van de rietzangers zagen wij vele rietgorzen, de Cetti's zanger met zijn harde gezang en de rietzanger.

Bij de steltlopers waren de grutto's, tureluurs en de kieviten veelvuldig te zien en gelukkig ook te horen. Wat een concert kunnen deze vogels ten gehore brengen! Dan waan je je weer in een Hollandse polder zoals een Hollandse polder eigenlijk moet zijn: vol van voorjaarsgeluiden en vliegbewegingen en gelukkig ook met de zon erbij. Gewoon genieten.

Wat tevens opviel was de enorme hoeveelheid aan brandganzen. Kennelijk waren ze nog aan het opvetten voor hun trektocht naar noordelijk gelegen gebieden.

Een eenzame ooievaar liet zich ook bewonderen naast onder meer graspiepers, zanglijsters, veldleeuweriken en watersnippen.

Al met al werd het een gezellige ochtend, met toch nog een mooi aantal geziene vogels. Genoeg redenen om weer nieuwe excursies te organiseren. Gaan jullie (weer) mee?

Vogelexcursie MarkerWadden

TEKST: NICOLIEN DROST

29 APRIL 2023

's Ochtends is het bewolkt maar wel droog. Maar het KNMI belooft dat het gaat opklaren vanuit het noorden. We besluiten met vijf personen in een auto te vertrekken vanaf Hoenderdaal.

Onderweg klaart het al op. In Zuid Flevoland blijken veel bollenvelden te bloeien. We komen om negen uur aan bij de Bataviahaven en zetten de auto op het langparkeerterrein. Bij de boot gekomen blijken de andere deelnemers ook al gearriveerd te zijn. We stappen op een oude ijzeren boot die vroeger als veerboot naar Ameland gevaren heeft. In het ruim is een tentoonstellinkje van oude foto's en oude koffers. De gids vertelt er boeiend over.

Op de Marker Wadden gekomen gaan we eerst naar het restaurantje voor een kop koffie en een sanitaire stop. Weer buitengekomen lopen we naar een rietveld met daarachter een plas. Het rietveld zit vol baardmannetjes, die geen moment stilzitten. Boven de plas vliegen meeuwen. Twee overvliegende meeuwen zijn opvallend wit van onder en roepen "au". Zwartkopmeeuwen! Tussen de meeuwen boven de plas vliegt een roofvogel. Ik roep "visarend" en direct plonst hij naar beneden en komt weer boven met een grote vis in zijn poten. Bas

heeft meteen zijn camera erop gericht en blijkt mooie foto's gemaakt te hebben. De dag kan al niet meer stuk. We lopen verder met rechts water en links rietvelden. Overal baardmannetjes. We zien kuifeenden en geoorde futen en een wand met nesten van oeverzwaluwen, ook zien we een paar kluten en een bontbekplevier. Het is intussen half een en we besluiten terug te lopen richting veerpont. Onderweg zien we gele kwikstaarten en nog een bontbekplevier. Iets voor half twee zijn we terug bij de pont. Het was een prachtige excursie met stralend weer.

Visarend met gevangen vis in de poten

Foto: Bas Heuveling

Vrouw baardman

Foto: Bas Heuveling

Man Baardman

Foto: Bas Heuveling

Samenwerking met Bartiméus Doorn

TEKST: PIM BREDSCHNEYDER

Sinds dit jaar hebben de Historische Moestuin van Bartiméus en onze afdeling elkaar gevonden en zijn er al verschillende activiteiten geweest. We hebben allebei het idee dat we erg goed bij elkaar passen en deze samenwerking naar meer smaakt. Uit het overleg zijn afspraken gemaakt waar je hieronder meer over kunt lezen.

De historische moestuin ligt op terrein van Bartiméus en wordt gebruikt voor dagbesteding. Deze prachtige moestuin is ook toegankelijk voor bezoekers.

Reguliere openingstijden:

Zomer (1 april tot 31 okt): Iedere dag van 9.00–16.00u

In het weekend van 11.30–16.30u

Verkoop groen en theehuis open: woe/zat/zon

11.30–16.30u

Winter (1 nov tot 1 apr): alleen de tuin open (geen kas).

Ma/din/don/vrij van 9.00–16.00u

www.bartimeus.nl/onze-winkels-en-werkplaatsen#Historische-Theetuin

Uit: 'de tuinen van la foret' van Henk Tuinman

Het gebruik door IVN-HKR:

Het IVN kan de tuin en de 1e kas gebruiken, dit is de Palmenkas/theehuis.

Het gebruik van kas 2, de Perzikenkas (dagbesteding) en de 3e kas, de Druivenkas (commercieel) zijn uitgesloten, tenzij er een aanvraag is ingediend. Het plukken van bloemen, kruiden, vruchten en dergelijke is niet toegestaan! Van de kas en tuin kan gebruik gemaakt worden tijdens reguliere openingstijden maar ook daarbuiten (avonduren).

Wil je de kas gebruiken: Pim heeft het sleutelbeheer. Dit werkt hetzelfde als bij het gebruik van Schoonoord. Je meldt het per mail aan Pim (p.bredschneider@ivnhkr.nl) met vermelding van de werkgroep, de datum, de tijd (van/tot) en aantal personen. De agenda van gebruik wordt regelmatig door Pim overlegd aan Marja Mostert die de kas beheert namens Bartiméus. Mocht een datum niet uitkomen, dan volgt zo snel mogelijk bericht.

Wanneer je de tuin/kas buiten de reguliere tijden wilt gebruiken kunnen Pim of Marja even uitleg geven. Je moet het toegangshek en kas zelf openen en sluiten. Het spreekt voor zich dat je tuin en kas opgeruimd achterlaat. Het tarief voor gebruik is € 7,50 per uur en wordt periodiek door IVN afgerekend met Bartiméus. Het gebruik van het Nescafé apparaat bedraagt € 0,50 cent per kopje. De coördinator wordt geacht het gebruik te turven en (achteraf) door te geven aan Pim. Thee is, indien gezet met de waterkoker, gratis.

Het jaar 2023 zien wij als proef voor gebruik en samenwerking tussen IVN HKR en Bartiméus.

Adres: Oude Arnhemse bovenweg 3 – 3941XM – Doorn.
of Dribergsestraatweg 44 – 3941ZX – Doorn.
De moestuin ligt halverwege het terrein aan de Foretweg.

Paddenstoelen in 2022

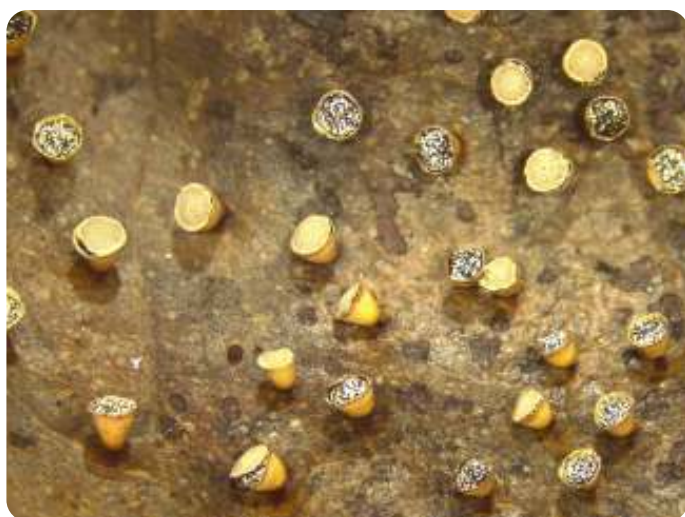
TEKST: BERT TOLSMA, MIRJAM VEERKAMP

Het afgelopen herfstseizoen 2022 zijn we zeven keer bijeen geweest als werkgroep in de benedenzaal van het Torenlaantheater aan de Torenlaan in Zeist. Deze zaal is uitstekend geschikt voor deze bijeenkomsten, die we om de twee weken op de dinsdagavond houden. Gemiddeld zijn we zo'n avond met tien mensen aanwezig, maar er is zeker ruimte voor uitbreiding tot vijftien mensen. We beginnen elk jaar op de laatste dinsdagavond van augustus. We maken op de avond een rondje langs de aanwezige leden, die voor zo ver mogelijk een toelichting

geven bij wat meegenomen is; anderen geven zo nodig commentaar.

De herfst kwam wat laat op gang, maar vooral oktober was in onze regio voor de mycologie een prima maand met veel en ook weer bijzondere vondsten. Zo'n avond in de zaal is snel om en we zien dan alweer uit naar de volgende bijeenkomst.

Op de 3e dinsdag in januari plannen we altijd een fotoavond met opnamen van het afgelopen seizoen. Dit jaar hadden we op 17 januari een lezing over slijmzwammen door kenner Bart v.d. Berg. Ongelooflijk hoe boeiend die wereld van het kleine toch is waaraan vaak weinig aandacht wordt besteed. Daarna vertoonden een paar leden nog foto's van hun waarnemingen. Dit jaar starten we op dinsdagavond 29 augustus en daarna zijn de data: 5 en 19 september, 3, 17 en 31 oktober, 14 en 28 november. Let op, niet alle data zijn om de twee weken. Mocht je belangstelling hebben, kom eens kijken!

Witdekselkalkbekertje, slijmzwam op hout

Foto: Bart v.d. Berg

Nieuw Wulven, vindplaats witdekselkalkbekertje

Foto: Bart v.d. Berg

Vogelexcursie Kennemerduinen

TEKST: HANS VAN SCHAIK

21 MEI 2023

Met een kleine groep van 4 personen vertrokken we vanuit Driebergen naar Overveen om ons daar aan te sluiten bij de rest van het gezelschap op de parkeerplaats van het bezoekerscentrum van de Kennemerduinen. In totaal waren we nu met 12 personen. Het was ongeveer 9 uur toen wij begonnen met onze wandeling van 6 km door de duinen. Het weer was prima. Eerst even ietwat frisjes maar later op de dag kwam heerlijk het zonnetje door. De natuur was overweldigend. Alle meidoornstruiken stonden in bloei, het was één groot bloemenboeket. In het eerste gedeelte van de wandeling

liet de gekraagde roodstaart zich goed horen en zien evenals de grasmus. Helaas was de nachtegaal, waar het de hele excursie om te doen was, nog niet te horen. Wel werden we verrast door het geluid van de braamsluiper en tot ieders vreugde liet hij zich plots goed zien. Een zeer leuke ervaring. De nachtegaal was helaas, op enkele zeer korte riedeltjes na, nog steeds stil. Hier kwam weinig verandering in. Dit was natuurlijk jammer en best wel wat teleurstellend dat we om onverklaarbare redenen de nachtegalen nauwelijks gehoord hebben op de excursie. Extra wrang in deze was, dat ik, om hele andere redenen, de volgende dag in hetzelfde gebied was en toen overdonderd werd door het gezang van de nachtegaal. Hoe kan het verkeren!! Onze middag lunch hebben we genuttigd aan het vogelmeertje. Een mooie plas midden in het duinengebied. Hier hebben we de zomertaling en een koppel dodaars met jong gezien. Tegen een uur of drie waren we weer terug op de parkeerplaats en konden we terugkijken op een leuke excursie met veel verschillende vogeltjes, een overweldigende natuur maar helaas weinig nachtegalen.

Bomen ABC - De populier

TEKST EN FOTO'S: PIETER MEIJER

Eén van de bekendste Nederlandse gedichten is van Marsman:

*'Denkend aan Holland zie ik brede rivieren traag door oneindig laagland gaan,
rijen ondenkbaar ijle populieren als hoge pluimen aan de einder staan'.*

Dit is karakteristiek voor het lage deel van ons land: water, dijken en rijen populieren die het landschap vormgeven. Er zijn meer plekken in ons land (zoals bij Boxtel) waar populieren het landschap bepalen.

Veel aangeplante populieren zijn ontstaan uit kruisingen tussen zwarte populieren uit Europa en Amerika: er zijn zo'n 100 klonen of rassen geselecteerd. De populier is tweehuizig. Een ras bestaat uit stekken van één boom; een ras is dus mannelijk of vrouwelijk. Een mannelijke kloon vormt voor het uitlopen van blad rode hangende katjes die de grond rood kunnen kleuren. Een vrouwelijke kloon vormt in mei/juni zaden die verpakt zijn in witte wollige pluizen die een wit tapijt op de grond kunnen vormen.

Een laan met populieren van hetzelfde ras ziet er uniform uit want de bomen komen op hetzelfde moment in blad, dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld een beukenlaan waar de bomen op verschillende momenten uitlopen. Een populierenlaan is eentonig maar de variatie tussen de rassen en dus tussen de lanen is wel groot!

De populier –ook wel peppel genoemd– is in ons klimaat de snelst groeiende boom. Bij de geboorte van een dochter plantte een Brabantse boer een rij populieren zodat hij 25 jaar later haar bruiloft kon betalen van de verkoop van het hout. Economische redenen hebben de aanplant van populieren altijd gestimuleerd vanwege de houtopbrengst. In de polders zijn bossen aangelegd en vaak werden daarbij populieren gebruikt: zij groeien heel snel waardoor er tevens een bosklimaat ontstaat wat gunstig is voor de groei van de andere boomsoorten.

Bij de aanleg van het bos Nieuw Wulven bij Houten is ook gebruik gemaakt van populieren. Populierenbossen zijn niet zo populair: het beeld van wijd geplante bomen op een weide blijft overheersen en dat ziet er niet uit als een natuurlijk bos want de struikenlaag ontbreekt regelmatig.

Populierenbos Nieuw Wulven

Italiaanse populieren, Werkhovenseweg in Odijk

Er is één ras van de Europese zwarte populier die gemakkelijk te onderscheiden is: de Italiaanse populier. Dit is een mannelijk ras, de bomen vormen geen pluizen. Hij groeit zuilvormig en werd nogal eens aangeplant als windkering rondom boomgaarden of als een rij bij boerderijen.

De populieren die tot nu toe worden vermeld, noemt men wel –geheel ten onrechte– de echte populieren: het zijn de dikke en stoere peppels langs wegen, dijken en in bossen. Daarnaast zijn er de abelen (witte en grauwe) waarvan het blad aan de onderzijde wit is wat je goed ziet als de wind vat heeft op het blad. De abeel groeit op natte plekken maar ook op droge plekken in de duinen: ze kunnen oud worden en vormen dan schilderachtige stammen. In onze omgeving komen ze soms voor in groenstroken.

Er is nog een populier: de ratelpopulier of de esp, het blad is klein en bijna rond. Uit mijn kinderjaren weet ik nog dat het op een zomerse dag windstil was maar er was één boom waarvan de bladeren bewogen en zachtjes geluid maakten. Pas later heb ik ontdekt dat het de ratelpopulier moet zijn geweest. Het is de enige inheemse populier en de boom met het grootste natuurlijke verspreidingsgebied: geheel Europa en Siberië. Het is een pionierssoort die samen met de berk voorkomt rond de plas van de Zanderij in Maarn.

Een stereotiep beeld is dat Nederlanders op klompen lopen, die vooral van populierenhout gemaakt zijn. Uit archeologische vondsten weet men dat tot 1600 vooral klompen van wilgenhout gemaakt werden. Wilgenklompen gaan langer mee, en zij zijn duurzamer.

Insectenexcursie op Oostbroek

TEKST: SUSAN BOL

6 MEI 2023

Vandaag was het dan weer zover, de eerste excursie na de winterstop. We gingen naar het Landgoed Oostbroek. Het was prachtig weer, met volop zonneschijn en niet al te veel wind. Met 15 enthousiaste mensen zijn we eerst bij het insectenhotel een kijkje gaan nemen waar de (rosse?) metselbijen af en aan vlogen. Er waren nog gaatjes afgesloten met hars, waarschijnlijk van de tronkenbij.

Ranonkelbij

Foto: Jan Ensing

Jan Ensing stuurde dit interessante stukje: Ik wilde graag een ranonkelbij zien en speurde daarvoor de boterbloemen af. Maar ik vond hem bij het bijenhotel waar hij vast een kamer heeft.

Houdinivliegje

Foto: Jan Ensing

Op dat bijenhotel zaten ook kleine vliegjes, volgens iObs waren het kleine bronswespjes. Maar volgens Kees Goudsmits zijn het Houdini vliegjes. Die leggen als parasiet eitjes in het nest van de metselbij die snel uitkomen en alles opeten. Maar hoe komt dat vliegje vervolgens uit het goed dichtgemetselde nest? Dat was lang een raadsel; inmiddels opgelost. Van waarneming.be: *“Deze vliegjes hebben een elastisch lichaam en een opblaasbare kop. Ze duwen die kop in oneffenheden van de aarden tussenwanden in de nestpijp, pompen die op en af om zo barsten te doen ontstaan en wurmen er dan hun elastisch lichaam door. Vandaar de naam!”*

De volwassen irisbladwespen (*Rhadinoceraea micans*) leggen in mei hun eitjes op de bladeren van irissen (vooral de gele lis). De eitjes bevinden zich in grote platte plakaten op het blad van de iris. De larven eten aan de bladeren en kruipen rond juli de grond in. Daar spinnen ze een cocon en verpoppen zich daarin. Pas in mei van het volgende jaar kruipen ze uit (bron: Wikipedia).

Irisbladwesp larve

Foto: Susan Bol

De haakjesschildwants heeft haakvormige uitsteeksels naast de kop aan de voorrand van het borststuk, waar het dier zijn Nederlandse bijnaam aan heeft te danken (bron: wikipedia).

Haakjesschildwants

Foto: Maarten

Er waren allerlei haantjes in de tuin te vinden, waaronder een hennepnetelgoudhaantje. Je kunt hem vinden op o.a. dovenetel en hennepnetel en andere lipbloemigen. De *Athalia lugens* is een vliesvleugelig insect uit de familie van de bladwespen.

Nadat we een lange tijd (maar nog lang niet uitgekeken) de tuin gingen verlaten, gingen we op weg naar het, normaal niet toegankelijke, weiland met de poel. Deze mogelijkheid was dankzij de aanwezigheid van Andrew Nolt.

Hennepgoudnetelhaantje

Foto: Maarten

Kortvleugelboorkever

Foto: Maarten

Op de bloeiende meidoorn waren helaas geen vliegende insecten te vinden (er waren trouwens wel teken die ook in het schepnet van Erwin Reinstra zaten).

Anna vond een prachtig beestje: de bladwesp *Tenthredo temula*.

Tenthredo temula (een bladwesp)

Foto: Anna

Maarten heeft veel foto's aangeleverd, waaronder die van een zuringrandwants, een prachtblindwants en een kortvleugelboorkever.

De aasmestkever heeft een voorkeur voor kleigrond en komt voor op paarden- en rundermest.

Erwin maakte ook een geweldige foto van de Grote fopwesp, een prachtige zweefvlieg, die andere insecten laat denken dat hij een gevaarlijke wesp is.

De bleke langsprietmot werd gevonden. Deze overwintert twee keer als rups.

Langs het water vonden we een larvehuidje, mogelijk van de Viervlek.

Verder nog een cocon van een bodemzakspin *Agroeca spec.* Mogelijk van de grote lantaarnspin.

Het was weer een leuke en leerzame excursie. Allen bedankt voor de foto's.

(Noot redactie: Bij dit verslag werden nog meer prachtige foto's aangeleverd, die we helaas niet allemaal kunnen plaatsen. De insectenwerkgroep deelt ze met elkaar, ook via een appgroep.)

Aasmestkever

Foto: Erwin Reinstra

Grote fopwesp, een wespachtige zweefvlieg

Foto: Erwin Reinstra

Lezing: nieuw leven voor verdwenen Achterhoekse bossen?

TEKST EN FOTO: LODEWIJK CRIJNS

Zeker honderd mensen stromen de zaal van het Stadhuis in Lochem binnen op dinsdagavond 28 maart. Het IVN-jaartheme is 'De bossen' en het onderwerp van vanavond 'Nieuw leven voor verdwenen Achterhoekse bossen' sluit daar naadloos bij aan.

Bert Groenewoudt, werkzaam bij het Ministerie van Educatie, Cultuur en Wetenschap – afdeling Rijksdienst Cultureel Erfgoed, heeft een bredere titel gekozen: ‘de geschiedenis van het Nederlandse bos’. Hij is opgeleid als archeoloog en inmiddels landschapshistoricus. Bert is de zoon van een onderwijzer en vertelt duidelijk verstaanbaar met aanvullende afbeeldingen en grafieken. Na een korte inleiding stelt hij de vraag: is het juist, zoals velen denken, dat we van vroeger heel veel bos naar nu zeer weinig bos in een rechte lijn bergafwaarts zijn gegaan? Nee, dat is niet juist. Er zijn tijden met veel en tijden met weinig bos geweest.

Bert plaatst de bossen in historisch perspectief. In het kort: Rond 15.000 v Chr. waren er in Nederland toendra's zoals we die nu in Siberië aantreffen. De aarde begon op te warmen. Vanaf 9000 v Chr. vestigen jagers zich op plekken waar planten de dieren aantrekken. Deze jagers trekken rond. In de Ooyershoeck bij Zutphen zijn onlangs bij opgravingen resten uit deze tijd gevonden: de tand van een bruine beer en werktuigen van steen. In de oertijd is er zoveel bos dat een eekhoorn via bomen naar Zuid-Frankrijk kan. Het klimaat wordt warmer en vochtiger. Er komen soortenrijke loofbossen met linden, essen, iepen en eiken. Rond 5300-4000 v Chr. wordt de bodem schraler. Door overbeweiding is er weinig bosherstel. Na de ijzertijd, 1500-500 v. Chr, komt de periode met eiken- en berkenbossen. De vegetatie wordt schraler, bos verdwijnt en er komt heide, zoals te zien op de Holterberg. Er blijft hoge schrale grond over. Na de Romeinse tijd is er sterke bevolkingsafname en herstelt het bos tot wel 80% van het landschap.

Geen rechtlijnige afname van de bossen dus, maar cycli van meer en minder bossen. Het Speulderbos op de Veluwe is een voorbeeld van nog een oud bos uit de

ijzertijd. Daarnaast zijn er ook akkertjes. Deze worden als ze zijn uitgeput verlaten en worden weer bos, het secundaire bos.

Bert vertelt nu over de Achterhoek. Het midden van de Achterhoek is laag en nat en de randen zijn hoog en droog. Met de eik op hoge gronden als gidsfossil voor ontbossing en de els op lage gronden. Rond het jaar 1000 n Chr. is het hart van de Achterhoek een nat ‘broek’ gebied met veen. In de veertiende eeuw trekken kolonisten de Achterhoek in. Het gebied valt onder de bisschop van Utrecht maar de onderdanen hebben vrij spel. Ze bouwen hun vele kastelen en op grote schaal worden ontginningen gedaan, wat leidt tot ontbossing. Op oude kaarten, zeer bruikbaar om de historie te volgen, is dit goed te zien.

Na de pauze gaat Bert verder met de Nationale bosstrategie: wat gaat de overheid de komende jaren met de bossen doen? Dit blijkt een ambitieus plan: in 2030 wil de overheid dat er tien procent meer bos zal zijn in Nederland. Bert zoekt hierbij uit waar deze bossen zullen komen. Daarvoor zijn criteria opgesteld zoals budget, biodiversiteit, klimaatbestendigheid en draagvlak van de omgeving. Dit laatste blijkt het belangrijkste. Waar gaat de overheid die bossen planten? Op plaatsen waar vroeger ook bos heeft gestaan, zodat de identiteit van de streek wordt hersteld. Dan is het speuren naar waar die bossen waren, met name in de middeleeuwen. Hulpmiddel daarbij zijn plaatsnamen met de verwijzing naar bossen zoals -loo, -wald, -laar en -rode: Holten, Verwolde, Laren, Esperlo, Westerwolde.

In de late middeleeuwen heeft tien procent van de plaatsnamen een verwijzing naar bos. Een holt is een gesloten, opgaand bos. Loo is een open, begraasd bos. Wold een ongecultiveerd, natte grond, deels bosrijk. Broek is moeras, rode is het ontgonnen deel van bos. Ook boeken zijn behulpzaam, zoals ‘De Nederlandse bosgeschiedenis’ van Jaap Buys. Ook de bekende Meester van de Heuvel geeft mooie beschrijvingen over de oude landschappen en bostypen. Uiteraard is het zeer belangrijk om rekening te houden met de waterhuishouding bij de aanplant van de nieuwe bossen. Broekgebieden zijn zeer geschikt, een ecologische kans, zo sluit Bert zijn boeiende verhaal af. Met dit prachtige overzicht van de historie van onze bossen zullen we met een andere blik onze boswandelingen in de toekomst gaan maken.

Wie doet wat?

IVN AFDELING HEUVELRUG EN KROMME RIJN

Lidmaatschap € 24,00 per jaar. Aanmelden: www.ivn.nl/afdeling/heuvelrug-en-kromme-rijn/lidmaatschap.

Voor vragen over lidmaatschap of automatische incasso, adreswijzigingen of opzeggingen kun je terecht bij de IVN Servicedesk (info@ivn.nl). Donateurs kunnen wijzigingen of afmelding doorgeven via ledenadministratie@ivnhkr.nl

Voorzitter a.i.	Harry Kerver, voorzitter@ivnhkr.nl
Secretaris	Moniek Löffler en Anne France Zijsling, secretaris@ivnhkr.nl
Penningmeester	Miranda de Ruijter, penningmeester@ivnhkr.nl Bankrek. afdeling: NL65INGB0001572287
Bestuurslid/beheer	Pim Bredschneijder, p.bredschneijder@ivnhkr.nl
Vertrouwenspersoon	Sylvana Bouwens, vertrouwenspersoon@ivnhkr.nl
Cursussen	Judith Pijnacker, judithpijnacker@gmail.com , 06 4987 4530
Jeugd	Lucy van de Vijver en Martine Tragter, scharrelkids@ivnhkr.nl
Natuurkoffer	Rieke Vlooswijk, riekvlooswijk@casema.nl
(Wandel)excursies	Pieter Meijer - 06 1007 9477, Geert Kuitenbrouwer - 06 5390 9363 wandelingen@ivnhkr.nl
Projecten	Kijk op de website (werkgroepen en projecten) voor actuele informatie
PR	Irene van Oosterhout, pr@ivnhkr.nl
Website	www.ivn.nl/afdeling/heuvelrug-en-kromme-rijn
Facebook	www.facebook.com/IVN.HeuvelrugEnKrommeRijn
Instagram	https://www.instagram.com/p/CGxlAPonkto/
Redactie Grote Ratelaar	Irene van Oosterhout, pr@ivnhkr.nl

KNNV AFDELING ZEIST, HEUVELRUG EN KROMME RIJN

Lidmaatschap € 34,00 per jaar, inclusief abonnement op Natura. Huisgenootleden € 12,50 per jaar en Ratelaar-leden € 16,00 per jaar. Bankrekening NL93INGB0003720624 t.n.v. KNNV Zeist, Heuvelrug en Kromme Rijn. Opzeggingen vóór 1 november van het lopende jaar bij de ledenadministratie.

Voorzitter	Nico Bolle, 06-23271152, nicobo@hotmail.com
Secretaris	Marijke van Noort, 033-8888827, secretaris@heuvelrug.knnv.nl
Natuurhistorisch secretaris	Lieke Versantvoort, 030-6562463, n.h.secretaris@heuvelrug.knnv.nl
Penningmeester	Kiki Hoogeveen, 030-6932353, penningmeester@heuvelrug.knnv.nl
Bestuurslid algemeen	Vacature
Ledenadministratie	Sophieke Nijhuis, 030-6567910, ledenadministratie@heuvelrug.knnv.nl
Midweekgroep	Arend van Oosten, 030-6932617, arendvanoosten@gmail.com
Vogelwerkgroep	Nicolien Drost, 030-6563717, nicolien@droho.nl
Natuurwerkgroep	Simone Laanbroek, 06-57075182, natuurwerkgroep@ziggo.nl
Website	heuvelrug.knnv.nl
Webmaster	Herman Verschuren, 06-15554910, verschuren.herman@gmail.com
Redactie Grote Ratelaar	Marijke Warmerdam, 06-21286243, marijke.warmerdam@hetnet.nl Jan Katsman, 06-22474760, jan.katsman@planet.nl

GEZAMENLIJKE WERKGROEPEN IVN EN KNNV

(Korst)mossenwerkgroep	Bert Geerdes, 06-20743202, bert.geerdes@xs4all.nl Jan Ensing, 06-31662069, jan@natuurverkenner.nl
Paddenstoelenwerkgroep	Bert Tolsma, 030-6959861, lptolsma@gmail.com Mirjam Veerkamp, 0343-551905, veerkamp.berg@planet.nl
Insectenwerkgroep	Anne Janse, 06-46073110, annejanse@gmail.com
Natuurfotografie	Dick de Rooij, dickderooij@gmail.com , https://www.natuurfotografieheuvelrug-ivn-knnv.nl/
Plantenwerkgroep	Arnout Imhof, 0343-539920, a.imhof@ziggo.nl

INDIEN ONBESTELBAAR: GILDENRING 33, 3981 JJ BUNNIK

Beleef de natuur

Georde fuut, Markerwadden 29 april 2023

Bas Heuveling